UNIVERZITET U BEOGRADU
MATEMATIČKI FAKULTET

MILAN JOVANOVIĆ

O EKSTREMNIM VREDNOSTIMA NIZOVA NEZAVISNIH SLUČAJNIH VELIČINA SA ISTOM RASPODELOM KOJA JE MEŠAVINA RASPODELA

— Magistarska teza —

Beograd, 2004.

Sadržaj

Predgovor

Proučavanje slučajnih pojava i njihovo modeliranje matematičkim modelima važno je u raznim oblastima čovekove delatnosti: saobraćaju, ekonomiji, teoriji pouzdanosti, meteorologiji, hidrologiji, inžinjerstvu itd. Veoma je bitno da se te pojave dobro modeliraju kako bi se mogle predvideti i na njih uticati. Pri opisivanju pojava koje u zavisnosti od nekog slučajnog faktora imaju različite raspodele pojavljuju se mešavine raspodela. Na primer, u teoriji pouzdanosti raspodela vremena ispravnog rada elementa sistema posmatra se kao mešavina raznih uzroka kvara; protok saobraćaja na nekoj deonici puta posmatra se kao mešavina raznih raspodela opterećenja deonice u zavisnosti od doba dana; kod ekonomskih i finansijskih serija slučajni faktori mogu izazvati promene u njihovom ponašanju. Takodje, kod slučajnih pojava veoma su bitne i veoma velike, odnosno veoma male vrednosti koje se pojavljuju, tj. ekstremne vrednosti posmatranih pojava. Tako, mogući veliki nivo reke u toku nekog vremenskog intervala zahteva predostrožnost u cilju zaštite od poplava; maksimalne brzine vetra moraju se uzeti u obzir pri projektovanju mostova, puteva i visokih zgrada.

Ovi i slični primeri pokazuju veliku praktičnu primenu teorije ekstremnih vrednosti, naročito u vezi sa mešavinama raspodela. Ovaj rad je pokušaj doprinosa takvim proučavanjima.

U prvoj glavi data je definicija mešavine raspodela i izvedena su neka jednostavnija tvrdjenja vezana za mešavine raspodela. Dat je pregled klasične teorije ekstremnih vrednosti kod nizova nezavisnih slučajnih veličina sa istom raspodelom, kao i veliki broj primera koji pokazuju pripadnost ili ne nekoj od oblasti privlačenja raspodela ekstremnih vrednosti.

U drugoj glavi kao zajednička raspodela članova niza nezavisnih slučajnih veličina uzeta je mešavina raspodela. Kod konačnih mešavina dokazano je da one pripadaju istoj oblasti privlačenja kao i komponente koje učestvuju u mešavini (u slučaju oblasti privlačenja Frešeove i Vejbulove raspodele). Dat je veliki broj konkretnih primera kod kojih su izračunate i normirajuće konstante, a dati su i konkretni primeri kod kojih se razmatra slično tvrdjenje za oblast privlačenja Gumbelove raspodele. Slična razmatranja na konkretnim primerima data su i u slučaju prebrojivih mešavina.

Posebnu zahvalnost želim da izrazim svom mentoru prof. dr Pavlu Mladenoviću na ukazanoj pomoći, mnogobrojnim primedbama i savetima prilikom izrade ovog rada. Takodje se zahvaljujem i prof.dr Vesni Jevremović i prof. dr Jovanu Mališiću koji su svojim savetima i predlozima poboljšali tekst ovog rada.

U Beogradu, oktobra 2004. Milan Jovanović

Glava 1

Ekstremne vrednosti nizova nezavisnih slučajnih veličina

1.1 Funkcija raspodele i mešavine raspodela

Jedan od osnovnih pojmova u teoriji verovatnoća, pored slučajne veličine, svakako je njena funkcija raspodele.

Definicija 1.1.1 Funkcija $F : \mathbf{R} \to \mathbf{R}$ koja ima svojstva:

1. F je neopadajuća funkcija, tj. za $x_1 < x_2$ važi $F(x_1) \leq F(x_2)$;
2. $\lim\limits_{x \to -\infty} F(x) = 0$, $\lim\limits_{x \to +\infty} F(x) = 1$;
3. F je neprekidna sa desne strane, tj. za svaki realan broj x_0 važi $\lim\limits_{x \to x_0+} F(x) = F(x_0)$,

zove se *funkcija raspodele verovatnoća* (ili kraće *funkcija raspodele*).

Definicija 1.1.2 Neka je $X : \Omega \to \mathbf{R}$ slučajna veličina definisana na prostoru verovatnoća $(\Omega, \mathcal{A}, P)$. Funkcija $F_X : \mathbf{R} \to \mathbf{R}$ definisana sa

$$F_X(x) = P\{\omega : X(\omega) \leq x\} = P\{X \leq x\} \tag{1.1}$$

zove se *funkcija raspodele verovatnoća slučajne veličine* X (ili kraće *funkcija raspodele slučajne veličine* X).

Može se pokazati da funkcija raspodele slučajne veličine zadovoljava sva tri svojstva iz definicije 1.1.1, a važi i obrnuto, ako funkcija koja slika iz $\mathbf{R}$ u $\mathbf{R}$ zadovoljava ta tri svojstva, onda postoji slučajna veličina čija je funkcija raspodele upravo ta funkcija.

Slučajne veličine se dele prema tipu svoje funkcije raspodele. Osnovni tipovi funkcije raspodele su: diskretna, apsolutno neprekidna i singularna.

Definicija 1.1.3 Funkcija raspodele F je *diskretna* ako postoji konačan ili beskonačan niz $a_1, a_2, a_3, \ldots$ medjusobno različitih realnih brojeva i njemu odgovarajući niz $p_1, p_2, p_3, \ldots$ nenegativnih brojeva za koje važi $p_1 + p_2 + p_3 + \cdots = 1$, takvi da je

$$F(x) = \sum_{\{k: a_k \leq x\}} p_k. \tag{1.2}$$

Definicija 1.1.4 Funkcija raspodele F je *apsolutno neprekidna* ako postoji nenegativna funkcija $f : \mathbf{R} \to \mathbf{R}$, takva da za svaki realan broj x važi

$$F(x) = \int_{-\infty}^{x} f(t)dt. \tag{1.3}$$

Funkcija f se zove *gustina raspodele verovatnoća* (ili kraće *gustina raspodele*).

Definicija 1.1.5 Funkcija raspodele F je *singularna* ako izvod F' postoji i jednak je nuli skoro svuda (sem na skupu mere nula).

Postoje funkcije raspodele koje ne pripadaju nijednom od gore navedenih tipova. Medjutim, za sve funkcije raspodele važi *teorema o dekompoziciji funkcije raspodele.*

Teorema 1.1 *Svaka funkcija raspodele može se predstaviti kao konveksna kombinacija diskretne, apsolutno neprekidne i singularno neprekidne funkcije raspodele.*

Dokaz: Neka je F proizvoljna funkcija raspodele. Ona je neopadajuća i ograničena, a za takvu funkciju važi:

(a) Funkcija F ima najviše prebrojivo mnogo prekida, pri čemu u svakoj tački prekida ima levu i desnu graničnu vrednost.

(b) Funkcija F ima izvod F' skoro svuda, tj. skup tačaka x za koje ne postoji izvod $F'(x)$ je mere nula i pri tome za proizvoljne realne brojeve x_1 i x_2 važi $\int_{x_1}^{x_2} F'(x)dx \leq F(x_2) - F(x_1)$.

Kako funkcija raspodele F ima najviše prebrojivo mnogo tačaka prekida, možemo ih obeležiti sa $a_1, a_2, a_3, \ldots$. Neka je

$$p_n = F(a_n) - \lim_{x \to a_n -} F(x). \tag{1.4}$$

Definišimo funkcije

$$F_1(x) = \sum_{\{n: a_n \leq x\}} p_n, \tag{1.5}$$

$$F_2(x) = \int_{-\infty}^{x} F'(t)dt, \tag{1.6}$$

$$F_3(x) = F(x) - F_1(x) - F_2(x). \tag{1.7}$$

Ako je $\sum\limits_{n=1}^{\infty} p_n = \alpha \neq 0$, $\int\limits_{-\infty}^{\infty} F'(t)dt = \beta \neq 0$ i $1 - \alpha - \beta = \gamma \neq 0$, onda su

$$F_d(x) = \frac{1}{\alpha} F_1(x), \tag{1.8}$$

$$F_{an}(x) = \frac{1}{\beta} F_2(x), \tag{1.9}$$

$$F_{sn}(x) = \frac{1}{\gamma} F_3(x), \tag{1.10}$$

redom diskretna, apsolutno neprekidna i singularno neprekidna funkcija raspodele i važi jednakost

$$F(x) = \alpha F_d(x) + \beta F_{an}(x) + \gamma F_{sn}(x). \tag{1.11}$$

Ako je neki od brojeva α, β, γ jednak nuli, onda u jednakosti (1.11) nema odgovarajućeg sabirka.$\Box$

U primenama, od osnovnih raspodela uglavnom se koriste diskretne i apsolutno neprekidne, a od složenijih veoma su značajne mešavine raspodela. Ove raspodele naročito se sreću u statističkoj analizi, meteorologiji, ekologiji, ekonomiji itd. Videti na primer: Titterington, Smith, Makov (1985), Quandt, Ramsey (1978), Roy, Mukherjee (1988), Kayano, Shimizu (1994), Hamilton (1994).

Lema 1.1.1 *Neka su $F_1, F_2, \ldots, F_n$ funkcije raspodele i $p_1, p_2, \ldots, p_n$ pozitivni realni brojevi takvi da je $\sum\limits_{i=1}^{n} p_i = 1$. Tada je funkcija $F : \mathbf{R} \to \mathbf{R}$ definisana sa $F(x) = \sum\limits_{i=1}^{n} p_i F_i(x)$ takodje funkcija raspodele.*

Dokaz: $F_1, F_2, \ldots, F_n$ su funkcije raspodele, pa važi:

1. Za $x_1 < x_2$, za svako $i \in \{1, 2, \ldots, n\}$ je $F_i(x_1) \leq F_i(x_2)$, pa je

$$F(x_1) = \sum_{i=1}^{n} p_i F_i(x_1) \leq \sum_{i=1}^{n} p_i F_i(x_2) = F(x_2), \tag{1.12}$$

   odnosno F je neopadajuća funkcija.

2. Za svako $i \in \{1, 2, \ldots, n\}$ je $\lim\limits_{x\to-\infty} F_i(x) = 0$, $\lim\limits_{x\to+\infty} F_i(x) = 1$, odakle sledi

$$\begin{aligned} \lim_{x\to-\infty} F(x) &= \lim_{x\to-\infty} \sum_{i=1}^{n} p_i F_i(x) \\ &= \sum_{i=1}^{n} p_i \lim_{x\to-\infty} F_i(x) \\ &= \sum_{i=1}^{n} p_i 0 = 0, \end{aligned} \tag{1.13}$$

$$\begin{aligned}\lim_{x\to+\infty} F(x) &= \lim_{x\to+\infty}\sum_{i=1}^{n} p_i F_i(x)\\ &= \sum_{i=1}^{n} p_i \lim_{x\to+\infty} F_i(x) \\ &= \sum_{i=1}^{n} p_i 1 = 1.\end{aligned} \tag{1.14}$$

3. Za svaki realan broj x_0, za svako $i \in \{1, 2, \dots, n\}$ je $\lim\limits_{x\to x_0+} F_i(x) = F_i(x_0)$, odakle sledi

$$\begin{aligned}\lim_{x\to x_0+} F(x) &= \lim_{x\to x_0+}\sum_{i=1}^{n} p_i F_i(x)\\ &= \sum_{i=1}^{n} p_i \lim_{x\to x_0+} F_i(x) \\ &= \sum_{i=1}^{n} p_i F_i(x_0) = F(x_0),\end{aligned} \tag{1.15}$$

   odnosno F je neprekidna sa desne strane.

Kako su za funkciju F ispunjena sva tri svojstva iz definicije 1.1.1, zaključujemo da je ona funkcija raspodele.□

Lema 1.1.2 *Neka su $F_i(x), i \in \mathbf{N}$, funkcije raspodele i $p_i, i \in \mathbf{N}$, pozitivni realni brojevi takvi da je $\sum\limits_{i=1}^{\infty} p_i = 1$. Tada je funkcija $F : \mathbf{R} \to \mathbf{R}$ definisana sa $F(x) = \sum\limits_{i=1}^{\infty} p_i F_i(x)$ takodje funkcija raspodele.*

Dokaz: Za svako $i \in \mathbf{N}$ i svako $x \in \mathbf{R}$ je $0 \le F_i(x) \le 1$, pa je $|p_i F_i(x)| \le p_i$. Kako je $\sum\limits_{i=1}^{\infty} p_i = 1$, na osnovu Vajerštrasovog kriterijuma sledi da red $\sum\limits_{i=1}^{\infty} p_i F_i(x)$ ravnomerno konvergira na $\mathbf{R}$. Odatle sledi da je funkcija F dobro definisana, odnosno da je njen domen ceo skup realnih brojeva.

Za svako $i \in \mathbf{N}$ F_i je funkcija raspodele, pa važi:

1. Za $x_1 < x_2$, za svako $i \in \mathbf{N}$ je $F_i(x_1) \le F_i(x_2)$, pa je

$$F(x_1) = \sum_{i=1}^{\infty} p_i F_i(x_1) \le \sum_{i=1}^{\infty} p_i F_i(x_2) = F(x_2), \tag{1.16}$$

   odnosno F je neopadajuća funkcija.

2. Za svako $i \in \mathbf{N}$ je $\lim_{x\to-\infty} F_i(x) = 0$, $\lim_{x\to+\infty} F_i(x) = 1$. Kako red $\sum_{i=1}^{\infty} p_i F_i(x)$ ravnomerno konvergira na $\mathbf{R}$, sledi

$$\begin{aligned} \lim_{x\to-\infty} F(x) &= \lim_{x\to-\infty} \sum_{i=1}^{\infty} p_i F_i(x) \\ &= \sum_{i=1}^{\infty} p_i \lim_{x\to-\infty} F_i(x) \\ &= \sum_{i=1}^{\infty} p_i 0 = 0, \end{aligned} \tag{1.17}$$

$$\begin{aligned} \lim_{x\to+\infty} F(x) &= \lim_{x\to+\infty} \sum_{i=1}^{\infty} p_i F_i(x) \\ &= \sum_{i=1}^{\infty} p_i \lim_{x\to+\infty} F_i(x) \\ &= \sum_{i=1}^{\infty} p_i 1 = 1. \end{aligned} \tag{1.18}$$

3. Za svaki realan broj x_0, za svako $i \in \mathbf{N}$ je $\lim_{x\to x_0+} F_i(x) = F_i(x_0)$. Kako red $\sum_{i=1}^{\infty} p_i F_i(x)$ ravnomerno konvergira na $\mathbf{R}$, sledi

$$\begin{aligned} \lim_{x\to x_0+} F(x) &= \lim_{x\to x_0+} \sum_{i=1}^{\infty} p_i F_i(x) \\ &= \sum_{i=1}^{\infty} p_i \lim_{x\to x_0+} F_i(x) \\ &= \sum_{i=1}^{\infty} p_i F_i(x_0) = F(x_0), \end{aligned} \tag{1.19}$$

odnosno F je neprekidna sa desne strane.

Kako su za funkciju F ispunjena sva tri svojstva iz definicije 1.1.1, zaključujemo da je ona funkcija raspodele.$\square$

S obzirom na leme 1.1.1 i 1.1.2 možemo uvesti sledeće definicije:

Definicija 1.1.6 Neka su $X_1, X_2, \ldots, X_n$ slučajne veličine sa odgovarajućim funkcijama raspodele $F_1(x), F_2(x), \ldots, F_n(x)$. Neka je

$$X = \begin{cases} X_1 & \text{sa verovatnoćom} \quad p_1, \\ X_2 & \text{sa verovatnoćom} \quad p_2, \\ \vdots & \\ X_n & \text{sa verovatnoćom} \quad p_n, \end{cases} \tag{1.20}$$

gde su $p_1, p_2, \ldots, p_n$ pozitivni realni brojevi takvi da je

$$\sum_{i=1}^{n} p_i = 1. \tag{1.21}$$

Tada je funkcija raspodele slučajne veličine X data sa

$$F(x) = P\{X \leq x\} = \sum_{i=1}^{n} p_i P\{X_i \leq x\} = \sum_{i=1}^{n} p_i F_i(x) \tag{1.22}$$

i za takvu slučajnu veličinu kažemo da ima raspodelu koja je *mešavina konačno mnogo raspodela* odredjenih funkcijama raspodele $F_1(x), F_2(x), \ldots, F_n(x)$.

Definicija 1.1.7 Neka su $X_i, i \in \mathbf{N}$, slučajne veličine sa odgovarajućim funkcijama raspodele $F_i(x), i \in \mathbf{N}$. Neka je

$$X = \Big\{ \; X_i \quad \text{sa verovatnoćom} \quad p_i, \quad i \in \mathbf{N}, \tag{1.23}$$

gde su p_i pozitivni realni brojevi takvi da je

$$\sum_{i=1}^{\infty} p_i = 1. \tag{1.24}$$

Tada je funkcija raspodele slučajne veličine X data sa

$$F(x) = P\{X \leq x\} = \sum_{i=1}^{\infty} p_i P\{X_i \leq x\} = \sum_{i=1}^{\infty} p_i F_i(x) \tag{1.25}$$

i za takvu slučajnu veličinu kažemo da ima raspodelu koja je *mešavina prebrojivo mnogo raspodela* odredjenih funkcijama raspodele $F_i(x), i \in \mathbf{N}$.

O nekim svojstvima mešavina govore sledeća dva tvrdjenja:

Lema 1.1.3 *Slučajna veličina koja je najviše prebrojiva mešavina diskretnih slučajnih veličina je diskretna.*

Dokaz: Neka je slučajna veličina X najviše prebrojiva mešavina diskretnih slučajnih veličina, tj.

$$X = \Big\{ \; X_i \quad \text{sa verovatnoćom} \quad p_i, \quad i \in I, \tag{1.26}$$

gde je $I = \{1, 2, \ldots, n\}$ ili $I = \mathbf{N}$, zavisno od toga da li se radi o konačnoj ili prebrojivoj mešavini, $p_i, i \in I$, su pozitivni realni brojevi takvi da je $\sum\limits_{i \in I} p_i = 1$ i X_i je diskretna slučajna veličina za svako $i \in I$. Skup vrednosti koje uzima slučajna veličina X je unija skupova vrednosti koje uzimaju slučajne veličine $X_i, i \in I$. Kako se radi o najviše prebrojivoj uniji skupova koji sadrže najviše prebrojivo mnogo elemenata, to slučajna veličina X može uzeti najviše prebrojivo mnogo vrednosti, pa je diskretna.$\Box$

Lema 1.1.4 *Slučajna veličina koja je konačna mešavina apsolutno neprekidnih slučajnih veličina je apsolutno neprekidna.*

Dokaz: Neka su $X_1, X_2, \ldots, X_n$ apsolutno neprekidne slučajne veličine sa odgovarajućim funkcijama raspodele $F_1(x), F_2(x), \ldots, F_n(x)$. Neka je slučajna veličina X konačna mešavina slučajnih veličina $X_1, X_2, \ldots, X_n$. Tada za njenu funkciju raspodele $F(x)$ važi

$$F(x) = \sum_{i=1}^{n} p_i F_i(x), \tag{1.27}$$

gde su $p_1, p_2, \ldots, p_n$ pozitivni realni brojevi takvi da je $\sum\limits_{i=1}^{n} p_i = 1$. Kako su $X_1, X_2, \ldots, X_n$ apsolutno neprekidne slučajne veličine, to za svako $i \in \{1, 2, \ldots, n\}$ postoji nenegativna funkcija $f_i : \mathbf{R} \to \mathbf{R}$, takva da za svaki realan broj x važi

$$F_i(x) = \int\limits_{-\infty}^{x} f_i(t)dt. \tag{1.28}$$

Uvedimo funkciju $f(x)$ na sledeći način:

$$f(x) = \sum_{i=1}^{n} p_i f_i(x). \tag{1.29}$$

Funkcija $f : \mathbf{R} \to \mathbf{R}$ je nenegativna i za svaki realan broj x važi

$$\begin{aligned} \int\limits_{-\infty}^{x} f(t)dt &= \int\limits_{-\infty}^{x} \sum_{i=1}^{n} p_i f_i(t)dt \\ &= \sum_{i=1}^{n} p_i \int\limits_{-\infty}^{x} f_i(t) \\ &= \sum_{i=1}^{n} p_i F_i(x) = F(x), \end{aligned} \tag{1.30}$$

odakle sledi da je slučajna veličina X apsolutno neprekidna.□

1.2 Raspodele ekstremnih vrednosti i oblasti privlačenja

Neka je $X_1, X_2, \ldots$ niz slučajnih veličina definisanih na istom prostoru verovatnoća $(\Omega, \mathcal{A}, P)$ i date su im raspodele verovatnoća. Definišimo slučajne veličine

$$M_n = \max\{X_1, X_2, \ldots, X_n\}, \tag{1.31}$$
$$m_n = \min\{X_1, X_2, \ldots, X_n\}. \tag{1.32}$$

Teorija ekstremnih vrednosti nizova slučajnih veličina bavi se asimptotskim ponašanjem raspodela ovih slučajnih veličina kad $n \to \infty$.

U slučaju razmatranja maksimuma, glavno pitanje je da li postoje nizovi realnih konstanti $a_n > 0$ i $b_n, n \in \mathbf{N}$, takvi da

$$\lim_{n\to\infty} P\{\frac{M_n - b_n}{a_n} \leq x\} = G(x) \tag{1.33}$$

za svaku tačku neprekidnosti x neke nedegenerisane funkcije raspodele $G(x)$, odnosno da $\frac{M_n - b_n}{a_n}$ konvergira u raspodeli ka $G(x)$, kad $n \to \infty$. Ako postoje, onda se takvi nizovi zovu *normirajuće konstante*, a funkcija raspodele $G(x)$ odredjuje graničnu raspodelu linearno normiranog maksimuma M_n.

U vezi sa asimptotskim ponašanjem minimuma primetimo da važi

$$\min\{X_1, X_2, \dots, X_n\} = -\max\{-X_1, -X_2, \dots, -X_n\}, \tag{1.34}$$

pa se sva razmatranja vezana za minimume mogu rešiti razmatranjima vezanim za maksimume.

U daljem izlaganju isključivo ćemo se baviti nizovima nezavisnih slučajnih veličina sa istom funkcijom raspodele $F(x)$ i problemima vezanim za asimptotsko ponašanje maksimuma.

Ako označimo $u_n = a_n x + b_n$, tada je

$$\begin{aligned}
P\{\frac{M_n - b_n}{a_n} \leq x\} &= P\{M_n \leq a_n x + b_n\} \\
&= P\{M_n \leq u_n\} \\
&= P\{\max\{X_1, X_2, \dots, X_n\} \leq u_n\} \\
&= P\{X_1 \leq u_n, X_2 \leq u_n, \dots, X_n \leq u_n\} \\
&= P\{X_1 \leq u_n\} P\{X_2 \leq u_n\} \cdots P\{X_n \leq u_n\} \\
&= F^n(u_n).
\end{aligned} \tag{1.35}$$

Ako, pri tome, za neke nizove realnih konstanti $a_n > 0$ i $b_n, n \in \mathbf{N}$, i neku nedegenerisanu funkciju raspodele $G(x)$ važi relacija (1.33), onda kažemo da funkcija raspodele F pripada *oblasti privlačenja za maksimume* funkcije raspodele G. Skup svih takvih funkcija označavaćemo sa $D(G)$.

Navedimo dalje, bez dokaza, nekoliko poznatih teorema koje čine osnovu teorije ekstremnih vrednosti nizova nezavisnih slučajnih veličina, a koje daju odgovor na pitanja: koje funkcije $G(x)$ se mogu pojaviti kao granične funkcije raspodele linearno normiranog maksimuma od n nezavisnih slučajnih veličina sa istom funkcijom raspodele $F(x)$, kad $n \to \infty$; kako za datu zajedničku funkciju raspodele $F(x)$ niza nezavisnih slučajnih veličina odrediti da li postoji i koja je granična funkcija raspodele linearno normiranog maksimuma M_n i kako odrediti normirajuće konstante a_n i b_n?

Teorema 1.2 *Neka je* $X_n, n \in \mathbf{N}$, *niz nezavisnih slučajnih veličina sa istom funkcijom raspodele* $F, M_n = \max\{X_1, X_2, \dots, X_n\}, u_n, n \in \mathbf{N}$, *niz realnih brojeva i* $0 \leq \tau \leq +\infty$. *Tada jednakost*

$$\lim_{n\to\infty} n(1 - F(u_n)) = \tau \tag{1.36}$$

važi ako i samo ako je

$$\lim_{n\to\infty} P\{M_n \leq u_n\} = e^{-\tau}. \tag{1.37}$$

Teorema 1.3 *Neka je* $X_n, n \in \mathbf{N}$, *niz nezavisnih slučajnih veličina sa istom funkcijom raspodele* $F, x_0 = \sup\{t : F(t) < 1\}, M_n = \max\{X_1, X_2, \dots, X_n\}$ *i* $0 < \tau < +\infty$. *Tada niz* $u_n, n \in \mathbf{N}$, *za koji važi* (1.36), *postoji ako i samo ako je*

$$\lim_{x\to x_0} \frac{F(x) - F(x-0)}{1 - F(x-0)} = 0. \tag{1.38}$$

Pre nego što navedemo najznačajniju teoremu teorije ekstremnih vrednosti nizova nezavisnih slučajnih veličina, *teoremu o ekstremalnim tipovima*, uvedimo sledeću definiciju:

Definicija 1.2.1 Funkcije raspodele G_1 i G_2 su *iz iste familije*, ako postoje konstante $a > 0$ i b, takve da za svaki realan broj x važi jednakost $G_2(x) = G_1(ax+b)$.

Teorema 1.4 [Gnedenko (1943)] *Neka je* $X_n, n \in \mathbf{N}$, *niz nezavisnih slučajnih veličina sa istom funkcijom raspodele* F *i neka je* $M_n = \max\{X_1, X_2, \dots, X_n\}$. *Ako postoje nizovi realnih konstanti* $a_n > 0$ *i* $b_n, n \in \mathbf{N}$, *takvi da*

$$\lim_{n\to\infty} P\{\frac{M_n - b_n}{a_n} \leq x\} = \lim_{n\to\infty} F^n(a_n x + b_n) = G(x) \tag{1.39}$$

za svaku tačku neprekidnosti x *neke nedegenerisane funkcije raspodele* $G(x)$, *tada je funkcija* G *iz iste familije kao neka od sledeće tri raspodele:*

1. *Gumbelova raspodela*

$$G_0(x) = e^{-e^{-x}}, -\infty < x < +\infty. \tag{1.40}$$

2. *Frešeova raspodela sa parametrom* $\alpha > 0$

$$G_{1,\alpha}(x) = \begin{cases} 0, & za \quad x \leq 0, \\ e^{-x^{-\alpha}}, & za \quad x > 0. \end{cases} \tag{1.41}$$

3. *Vejbulova raspodela sa parametrom* $\alpha > 0$

$$G_{2,\alpha}(x) = \begin{cases} e^{-(-x)^{\alpha}}, & za \quad x < 0, \\ 1, & za \quad x \geq 0. \end{cases} \tag{1.42}$$

Raspodele (1.40), (1.41) i (1.42) zovu se i *raspodelama ekstremnih vrednosti.*

Lema 1.2.1 *Neka su G_1 i G_2 funkcije raspodele iz iste familije. Oblast privlačenja za maksimume funkcije raspodele G_1 je neprazna ako i samo ako je neprazna oblast privlačenja za maksimume funkcije raspodele G_2 i te oblasti se poklapaju.*

Dokaz: Neka su konstante $a > 0$ i b takve da za svaki realan broj x važi jednakost $G_2(x) = G_1(ax + b)$. Ako je neka tačka x_0 tačka neprekidnosti funkcije $G_1(x)$, onda je $\frac{x_0-b}{a}$ tačka neprekidnosti funkcije $G_2(x)$. Važi i obrnuto, ako je x_1 tačka neprekidnosti funkcije $G_2(x)$, onda je $ax_1 + b$ tačka neprekidnosti funkcije $G_1(x)$.

Neka je funkcija raspodele F takva da $F \in D(G_1)$. To znači da postoje nizovi konstanti $a_n > 0$ i $b_n, n \in \mathbf{N}$, takvi da za svaku tačku neprekidnosti x funkcije raspodele $G_1(x)$, važi

$$\lim_{n\to\infty} F^n(a_n x + b_n) = G_1(x). \tag{1.43}$$

Neka su a_n^* i $b_n^*, n \in \mathbf{N}$, nizovi konstanti takvi da je

$$\begin{aligned} a_n^* &= a_n a, && (1.44)\\ b_n^* &= a_n b + b_n. && (1.45) \end{aligned}$$

Kako je $a_n^* > 0$, onda je

$$\begin{aligned} \lim_{n\to\infty} F^n(a_n^* x + b_n^*) &= \lim_{n\to\infty} F^n(a_n a x + a_n b + b_n)\\ &= \lim_{n\to\infty} F^n(a_n(ax+b) + b_n) && (1.46)\\ &= G_1(ax+b) = G_2(x) \end{aligned}$$

i ovo važi za svako $ax + b$ koje je tačka neprekidnosti funkcije $G_1(x)$, odnosno x koje je tačka neprekidnosti funkcije $G_2(x)$. Odavde sledi $F \in D(G_2)$.

Obrnuto, pretpostavimo da $F \in D(G_2)$. To znači da postoje nizovi konstanti $c_n > 0$ i $d_n, n \in \mathbf{N}$, takvi da za svaku tačku neprekidnosti x funkcije raspodele $G_2(x)$, važi

$$\lim_{n\to\infty} F^n(c_n x + d_n) = G_2(x). \tag{1.47}$$

Neka su c_n^* i $d_n^*, n \in \mathbf{N}$, nizovi konstanti takvi da je

$$\begin{aligned} c_n^* &= \frac{c_n}{a}, && (1.48)\\ d_n^* &= -\frac{c_n b}{a} + d_n. && (1.49) \end{aligned}$$

Kako je $c_n^* > 0$, onda je

$$\begin{aligned} \lim_{n\to\infty} F^n(c_n^* x + d_n^*) &= \lim_{n\to\infty} F^n(\frac{c_n}{a}x - \frac{c_n b}{a} + d_n)\\ &= \lim_{n\to\infty} F^n(c_n\frac{x-b}{a} + d_n)\\ &= G_2(\frac{x-b}{a}) && (1.50)\\ &= G_1(a\frac{x-b}{a} + b) = G_1(x) \end{aligned}$$

i ovo važi za svako $\frac{x-b}{a}$ koje je tačka neprekidnosti funkcije $G_2(x)$, odnosno x koje je tačka neprekidnosti funkcije $G_1(x)$. Odavde sledi $F \in D(G_1)$.

Znači, svaka funkcija raspodele F koja pripada jednoj od oblasti privlačenja pripada i drugoj, pa odatle sledi da je $D(G_1) = D(G_2)$.□

Iz teoreme 1.4 i leme 1.2.1 jednostavno sledi tvrdjenje:

Posledica 1.2.1 *Postoje tačno tri neprazne oblasti privlačenja za maksimume nizova nezavisnih slučajnih veličina sa istom raspodelom.*

U vezi sa prethodnim je i sledeća opštija teorema. Iz nje će slediti važna posledica koja će kasnije često biti korišćena.

Teorema 1.5 [Hinčin] *Neka je $F_n, n \in \mathbf{N}$, niz funkcija raspodele za koji postoji nedegenerisana funkcija raspodele G i nizovi realnih konstanti $a_n > 0$ i $b_n, n \in \mathbf{N}$, tako da važi*

$$\lim_{n\to\infty} F_n(a_n x + b_n) = G(x) \tag{1.51}$$

za svaku tačku neprekidnosti x funkcije raspodele $G(x)$. Neka je G_* nedegenerisana funkcija raspodele, a $\alpha_n > 0$ i $\beta_n, n \in \mathbf{N}$, nizovi realnih konstanti.

(a) *Ako važi*

$$\lim_{n\to\infty} F_n(\alpha_n x + \beta_n) = G_*(x) \tag{1.52}$$

za svaku tačku neprekidnosti x funkcije raspodele $G_*(x)$, onda postoje realne konstante a i b, tako da je

$$\lim_{n\to\infty} \frac{\alpha_n}{a_n} = a > 0, \lim_{n\to\infty} \frac{\beta_n - b_n}{a_n} = b; \tag{1.53}$$

$$G_*(x) = G(ax + b) \ \textit{za sve}\ x \in \mathbf{R}. \tag{1.54}$$

(b) *Ako važe jednakosti* (1.53), *onda važi* (1.52) *i* (1.54).

Posledica 1.2.2 *Neka je F funkcija raspodele koja pripada oblasti privlačenja za maksimume funkcije raspodele G i neka su nizovi realnih konstanti $a_n > 0$ i $b_n, n \in \mathbf{N}$, odgovarajuće normirajuće konstante. Ako za neki niz realnih konstanti $\alpha_n > 0$ važi*

$$a_n \sim \alpha_n \tag{1.55}$$

kad $n \to \infty$, onda su nizovi α_n i $b_n, n \in \mathbf{N}$, takodje normirajuće konstante.

Dokaz: Za svaku tačku neprekidnosti x funkcije raspodele $G(x)$ je

$$\lim_{n\to\infty} F^n(a_n x + b_n) = G(x). \tag{1.56}$$

Kako je

$$\lim_{n\to\infty} \frac{\alpha_n}{a_n} = 1, \tag{1.57}$$

koristeći teoremu 1.5 sledi da je

$$a = 1, b = 0, \tag{1.58}$$

odnosno

$$\lim_{n\to\infty} F^n(\alpha_n x + b_n) = G(ax + b) = G(x) \tag{1.59}$$

za svaku tačku neprekidnosti x funkcije raspodele $G(x)$.□

Oblast privlačenja Gumbelove raspodele

Teorema 1.6 [von Mises (1936)] *Neka je F apsolutno neprekidna funkcija raspodele i $x_0 = \sup\{t : F(t) < 1\}$. Ako su ispunjeni uslovi:*

(a) $F''(x) < 0$ *za sve x iz nekog intervala (a, x_0), gde je* $x_0 \leq \infty$,

(b) $F'(x) = 0$ *za* $x \geq x_0$,

(c) $\lim\limits_{t\to x_0-} \frac{F''(t)(1-F(t))}{(F'(t))^2} = -1$,

onda važi $F \in D(G_0)$.

Teorema 1.7 [Gnedenko (1943)] *Neka je F funkcija raspodele i $x_0 = \sup\{t : F(t) < 1\}$. Tada F pripada oblasti privlačenja $D(G_0)$ ako i samo ako postoji funkcija $g : (c, x_0) \to \mathbf{R}_+$, takva da za svaki realan broj x važi jednakost*

$$\lim_{t\to x_0-} \frac{1 - F(t + xg(t))}{1 - F(t)} = e^{-x}. \tag{1.60}$$

Normirajuće konstante se mogu odabrati tako da je

$$a_n = g(b_n), \tag{1.61}$$

$$b_n = \inf\{x : F(x) \geq 1 - \frac{1}{n}\}. \tag{1.62}$$

Osim ovog, još neke potrebne i dovoljne uslove pod kojima funkcija raspodele pripada oblasti privlačenja za maksimume Gumbelove raspodele dali su u svojim radovima Mejzler (1949) i de Haan (1970). U formulacijama tih uslova pojavljuje se samo funkcija raspodele F, a dati su i izrazi za odredjivanje pomoćne funkcije g koja se koristi u Gnedenkovoj teoremi.

Primer 1 *Gumbelova raspodela.*

Funkcija raspodele Gumbelove raspodele je

$$G_0(x) = e^{-e^{-x}}, -\infty < x < +\infty. \tag{1.63}$$

Prema tome je $x_0 = +\infty$. Birajući za pomoćnu funkciju iz teoreme 1.7 funkciju $g(t) = 1$, dobijamo da za svaki realan broj x važi

$$\begin{aligned}
\lim_{t\to x_0-} \frac{1 - G_0(t + xg(t))}{1 - G_0(t)} &= \lim_{t\to\infty} \frac{1 - G_0(t + x)}{1 - G_0(t)} \\
&= \lim_{t\to\infty} \frac{1 - e^{-e^{-(t+x)}}}{1 - e^{-e^{-t}}} \\
&= \lim_{t\to\infty} \frac{1 - [1 - e^{-(t+x)} - o(e^{-t})]}{1 - [1 - e^{-t} - o(e^{-t})]} \\
&= \lim_{t\to\infty} \frac{e^{-t}e^{-x} + o(e^{-t})}{e^{-t} + o(e^{-t})} \\
&= \lim_{t\to\infty} \frac{e^{-x} + o(1)}{1 + o(1)} = e^{-x}.
\end{aligned} \tag{1.64}$$

Sledi da $G_0 \in D(G_0)$.

Na osnovu jednakosti (1.61) možemo odabrati da je $a_n = 1$. Tada za b_n mora da važi

$$\lim_{n\to\infty} G_0^n(x + b_n) = G_0(x) \tag{1.65}$$

za svaku tačku neprekidnosti x funkcije raspodele $G_0(x)$. Za svaki $x \in \mathbf{R}$ je

$$\begin{aligned}
\lim_{n\to\infty} G_0^n(x + b_n) &= \lim_{n\to\infty} (e^{-e^{-(x+b_n)}})^n \\
&= \lim_{n\to\infty} e^{-ne^{-(x+b_n)}} \\
&= \lim_{n\to\infty} e^{-e^{\ln n}e^{-(x+b_n)}} \\
&= \lim_{n\to\infty} e^{-e^{-(x+b_n-\ln n)}},
\end{aligned} \tag{1.66}$$

pa jednakost (1.65) postaje

$$\lim_{n\to\infty} e^{-e^{-(x+b_n-\ln n)}} = e^{-e^{-x}}. \tag{1.67}$$

Sledi da za normirajuće konstante možemo odabrati $a_n = 1$ i $b_n = \ln n$, $n \in \mathbf{N}$.

Primer 2 *Eksponencijalna $\mathcal{E}(\lambda)$ raspodela sa parametrom $\lambda > 0$.*

Kod ove raspodele funkcija raspodele je

$$F(x) = \begin{cases} 0, & \text{za} \quad x < 0, \\ 1 - e^{-\lambda x}, & \text{za} \quad x \geq 0. \end{cases} \tag{1.68}$$

Sledi da je $x_0 = +\infty$. Ako za pomoćnu funkciju odaberemo $g(t) = \frac{1}{\lambda}$, onda za svaki realan broj x važi

$$\begin{aligned} \lim_{t\to x_0-} \frac{1-F(t+xg(t))}{1-F(t)} &= \lim_{t\to\infty} \frac{1-[1-e^{-\lambda(t+xg(t))}]}{1-(1-e^{-\lambda t})} \\ &= \lim_{t\to\infty} \frac{e^{-\lambda t}e^{-\lambda x g(t)}}{e^{-\lambda t}} \\ &= \lim_{t\to\infty} e^{-\lambda x g(t)} = e^{-x}. \end{aligned} \tag{1.69}$$

Na osnovu teoreme 1.7 sledi da $F \in D(G_0)$.

Rešavanjem jednačine

$$F(x) = 1 - \frac{1}{n}, \tag{1.70}$$

dobija se

$$1 - e^{-\lambda x} = 1 - \frac{1}{n}, \tag{1.71}$$

$$e^{-\lambda x} = \frac{1}{n}, \tag{1.72}$$

$$-\lambda x = -\ln n, \tag{1.73}$$

$$x = \frac{\ln n}{\lambda}. \tag{1.74}$$

Na osnovu jednakosti (1.61) i (1.62) za normirajuće konstante možemo odabrati $a_n = \frac{1}{\lambda}$ i $b_n = \frac{\ln n}{\lambda}$, $n \in \mathbf{N}$.

Primer 3 *Normalna $\mathcal{N}(m, \sigma^2)$ raspodela sa parametrima $m \in \mathbf{R}$ i $\sigma \in \mathbf{R}_+$.*

Za normalnu $\mathcal{N}(0,1)$ raspodelu, gustina i funkcija raspodele date su redom sa

$$\varphi(x) = \frac{1}{\sqrt{2\pi}} e^{-\frac{x^2}{2}}, \quad x \in \mathbf{R}, \tag{1.75}$$

$$\Phi(x) = \int_{-\infty}^{x} \varphi(t)dt. \tag{1.76}$$

Koristeći Lopitalovo pravilo dobijamo da važi

$$\begin{aligned} \lim_{x\to\infty} \frac{1-\Phi(x)}{\frac{\varphi(x)}{x}} &= \lim_{x\to\infty} \frac{(1-\Phi(x))'}{(\frac{\varphi(x)}{x})'} \\ &= \lim_{x\to\infty} \frac{-\Phi'(x)}{\frac{\varphi'(x)x-\varphi(x)}{x^2}} \\ &= \lim_{x\to\infty} \frac{-\frac{1}{\sqrt{2\pi}}e^{-\frac{x^2}{2}}}{\frac{\frac{1}{\sqrt{2\pi}}e^{-\frac{x^2}{2}}(-x)x - \frac{1}{\sqrt{2\pi}}e^{-\frac{x^2}{2}}}{x^2}} \\ &= \lim_{x\to\infty} \frac{x^2}{x^2+1} = 1, \end{aligned} \tag{1.77}$$

odnosno

$$1-\Phi(x) \sim \frac{\varphi(x)}{x}, \quad x \to \infty. \tag{1.78}$$

Ako neka slučajna veličina X ima normalnu $\mathcal{N}(m,\sigma^2)$ raspodelu, onda slučajna veličina $\frac{X-m}{\sigma}$ ima normalnu $\mathcal{N}(0,1)$ raspodelu. Sledi da je funkcija raspode normalne $\mathcal{N}(m,\sigma^2)$ raspodele

$$F(x) = P\{X \le x\} = P\{\frac{X-m}{\sigma} \le \frac{x-m}{\sigma}\} = \Phi(\frac{x-m}{\sigma}). \tag{1.79}$$

Za nju je $x_0 = +\infty$. Birajući za pomoćnu funkciju $g(t) = \frac{\sigma^2}{t}, t > 0$ i koristeći asimptotsku relaciju (1.78), dobijamo da za svaki realan broj x važi

$$\begin{aligned}
\lim_{t\to x_0-} \frac{1-F(t+xg(t))}{1-F(t)} &= \lim_{t\to\infty} \frac{1-\Phi(\frac{t+xg(t)-m}{\sigma})}{1-\Phi(\frac{t-m}{\sigma})} \\
&= \lim_{t\to\infty} \frac{\frac{\varphi(\frac{t+xg(t)-m}{\sigma})}{\frac{t+xg(t)-m}{\sigma}}}{\frac{\varphi(\frac{t-m}{\sigma})}{\frac{t-m}{\sigma}}} \\
&= \lim_{t\to\infty} \frac{(t-m)\frac{1}{\sqrt{2\pi}}e^{-\frac{1}{2}(\frac{t+xg(t)-m}{\sigma})^2}}{(t+xg(t)-m)\frac{1}{\sqrt{2\pi}}e^{-\frac{1}{2}(\frac{t-m}{\sigma})^2}} \\
&= \lim_{t\to\infty} \frac{t-m}{t+xg(t)-m} e^{-\frac{1}{2\sigma^2}[(t+xg(t)-m)^2-(t-m)^2]} \\
&= \lim_{t\to\infty} \frac{t-m}{t+xg(t)-m} e^{-[\frac{x^2g^2(t)}{2\sigma^2}+\frac{txg(t)}{\sigma^2}-\frac{mxg(t)}{\sigma^2}]} \\
&= \lim_{t\to\infty} \frac{t-m}{t+x\frac{\sigma^2}{t}-m} e^{-(\frac{x^2\sigma^2}{2t^2}+x-\frac{mx}{t})} \\
&= \lim_{t\to\infty} \frac{t^2-mt}{t^2-mt+x\sigma^2} e^{-(\frac{x^2\sigma^2}{2t^2}+x-\frac{mx}{t})} = e^{-x}.
\end{aligned} \tag{1.80}$$

Iz teoreme 1.7 sledi da $F \in D(G_0)$.

Na osnovu teoreme 1.2 konstantu $u_n = a_n x + b_n$, gde je x proizvoljan fiksiran realan broj, možemo odrediti iz uslova

$$\lim_{n\to\infty} n(1-F(u_n)) = e^{-x}. \tag{1.81}$$

Koristeći jednakost (1.79) i asimptotsku relaciju (1.78) ovaj uslov se svodi na

$$\lim_{n\to\infty} \frac{n\varphi(\frac{u_n-m}{\sigma})}{\frac{u_n-m}{\sigma}e^{-x}} = 1, \tag{1.82}$$

odnosno

$$\lim_{n\to\infty} \frac{ne^{x-\frac{1}{2}(\frac{u_n-m}{\sigma})^2}}{\sqrt{2\pi}\frac{u_n-m}{\sigma}} = 1. \tag{1.83}$$

Logaritmovanjem obe strane izraza dobijamo

$$\lim_{n\to\infty}[\ln n + x - \frac{1}{2}(\frac{u_n - m}{\sigma})^2 - \ln(\frac{u_n - m}{\sigma}) - \frac{1}{2}\ln 2\pi] = 0. \tag{1.84}$$

Kad $n \to \infty$ tada $u_n \to \infty$, pa bi iz (1.84) deljenjem obe strane sa $(\frac{u_n - m}{\sigma})^2$ sledilo

$$\lim_{n\to\infty}\frac{(\frac{u_n-m}{\sigma})^2}{2\ln n} = 1. \tag{1.85}$$

Logaritmovanjem obe strane ovog izraza dobijamo

$$\lim_{n\to\infty}[2\ln(\frac{u_n - m}{\sigma}) - \ln 2 - \ln\ln n] = 0, \tag{1.86}$$

odnosno

$$\ln(\frac{u_n - m}{\sigma}) = \frac{1}{2}(\ln 2 + \ln\ln n) + o(1), \tag{1.87}$$

kad $n \to \infty$. Koristeći ovaj i izraz (1.84) dobijamo da važi

$$\frac{1}{2}(\frac{u_n - m}{\sigma})^2 = \ln n + x - \frac{1}{2}(\ln 2 + \ln\ln n) - \frac{1}{2}\ln 2\pi + o(1), \tag{1.88}$$

odakle sledi

$$(\frac{u_n - m}{\sigma})^2 = 2\ln n[1 + \frac{x - \frac{1}{2}(\ln 4\pi + \ln\ln n)}{\ln n} + o(\frac{1}{\ln n})], \tag{1.89}$$

kad $n \to \infty$. Koristeći formulu $\sqrt{1+x} = 1 + \frac{1}{2}x - \frac{1}{8}x^2 + o(x^2)$, kad $x \to 0$, kao i to da je $(\frac{\ln\ln n}{\ln n})^2 = o(\frac{1}{\ln n})$, kad $n \to \infty$, iz jednakosti (1.89) dobijamo da važi

$$\begin{aligned}\frac{u_n - m}{\sigma} &= \sqrt{2\ln n}[1 + \frac{x - \frac{1}{2}(\ln 4\pi + \ln\ln n)}{2\ln n} + o(\frac{1}{\ln n})] \\ &= \frac{x}{\sqrt{2\ln n}} + \sqrt{2\ln n} - \frac{\ln\ln n + \ln 4\pi}{2\sqrt{2\ln n}} + o(\frac{1}{\sqrt{\ln n}}),\end{aligned} \tag{1.90}$$

odnosno

$$u_n = \frac{\sigma}{\sqrt{2\ln n}}x + m + \sigma\sqrt{2\ln n} - \sigma\frac{\ln\ln n + \ln 4\pi}{2\sqrt{2\ln n}} + o(\frac{1}{\sqrt{\ln n}}), \tag{1.91}$$

kad $n \to \infty$. Na osnovu teoreme 1.5 za normirajuće konstante možemo odabrati

$$a_n = \frac{\sigma}{\sqrt{2\ln n}}, \tag{1.92}$$

$$b_n = m + \sigma\sqrt{2\ln n} - \sigma\frac{\ln\ln n + \ln 4\pi}{2\sqrt{2\ln n}}, \tag{1.93}$$

$n \in \mathbf{N}$.

Oblast privlačenja Frešeove raspodele

Teorema 1.8 [von Mises (1936)] *Neka je F apsolutno neprekidna funkcija raspodele sa gustinom raspodele f. Ako su ispunjeni uslovi:*

(a) $f(x) > 0$ *za sve* $x \geq x_0$,

(b) $\lim\limits_{t\to\infty} \frac{tf(t)}{1-F(t)} = \alpha > 0$,

onda važi $F \in D(G_{1,\alpha})$.

Teorema 1.9 [Gnedenko (1943)] *Neka je F funkcija raspodele i* $x_0 = \sup\{t : F(t) < 1\}$. *Tada F pripada oblasti privlačenja $D(G_{1,\alpha})$ ako i samo ako su ispunjeni uslovi:*

(a) $x_0 = +\infty$,

(b) *za svaki* $x > 0$ *važi jednakost*

$$\lim_{t\to\infty} \frac{1-F(tx)}{1-F(t)} = x^{-\alpha}, \tag{1.94}$$

gde je $\alpha > 0$.

Normirajuće konstante se mogu odabrati tako da je

$$a_n = \inf\{x : F(x) \geq 1 - \frac{1}{n}\}, \tag{1.95}$$

$$b_n = 0. \tag{1.96}$$

Primer 4 *Frešeova raspodela sa parametrom* $\alpha > 0$.

Kod ove raspodele funkcija raspodele je

$$G_{1,\alpha}(x) = \begin{cases} 0, & \text{za} \quad x \leq 0, \\ e^{-x^{-\alpha}}, & \text{za} \quad x > 0. \end{cases} \tag{1.97}$$

Za nju je $x_0 = +\infty$ i za svako $x > 0$ važi

$$\begin{aligned} \lim_{t\to\infty} \frac{1-G_{1,\alpha}(tx)}{1-G_{1,\alpha}(t)} &= \lim_{t\to\infty} \frac{1-e^{-(tx)^{-\alpha}}}{1-e^{-t^{-\alpha}}} \\ &= \lim_{t\to\infty} \frac{1-[1-(tx)^{-\alpha}-o(t^{-\alpha})]}{1-[1-t^{-\alpha}-o(t^{-\alpha})]} \\ &= \lim_{t\to\infty} \frac{t^{-\alpha}x^{-\alpha}+o(t^{-\alpha})}{t^{-\alpha}+o(t^{-\alpha})} \\ &= \lim_{t\to\infty} \frac{x^{-\alpha}+o(1)}{1+o(1)} = x^{-\alpha}. \end{aligned} \tag{1.98}$$

Iz teoreme 1.9 sledi da $G_{1,\alpha} \in D(G_{1,\alpha})$.

Na osnovu jednakosti (1.96) možemo uzeti da je $b_n = 0$. Onda $a_n > 0$ biramo tako da važi

$$\lim_{n\to\infty} G_{1,\alpha}^n(a_n x) = G_{1,\alpha}(x) \tag{1.99}$$

za svaku tačku neprekidnosti x funkcije raspodele $G_{1,\alpha}(x)$. Za $x \leq 0$ je $G_{1,\alpha}(x) = 0$, dok je za $x > 0$

$$\begin{aligned} \lim_{n\to\infty} G_{1,\alpha}^n(a_n x) &= \lim_{n\to\infty} (e^{-(a_n x)^{-\alpha}})^n \\ &= \lim_{n\to\infty} e^{-n(a_n x)^{-\alpha}} \\ &= \lim_{n\to\infty} e^{-(a_n n^{-\frac{1}{\alpha}} x)^{-\alpha}}, \end{aligned} \tag{1.100}$$

pa jednakost (1.99) postaje

$$\lim_{n\to\infty} e^{-(a_n n^{-\frac{1}{\alpha}} x)^{-\alpha}} = e^{-x^{-\alpha}}. \tag{1.101}$$

Prema tome, za normirajuće konstante možemo odabrati $a_n = n^{\frac{1}{\alpha}}$ i $b_n = 0$, $n \in \mathbf{N}$.

Primer 5 *Paretova raspodela sa parametrima $\alpha > 0$ i $k > 0$.*

Ova raspodela odredjena je funkcijom raspodele

$$F(x) = \begin{cases} 0, & \text{za} \quad x < k^{\frac{1}{\alpha}}, \\ 1 - kx^{-\alpha}, & \text{za} \quad x \geq k^{\frac{1}{\alpha}}. \end{cases} \tag{1.102}$$

Kod nje je $x_0 = +\infty$ i za svako $x > 0$ važi

$$\begin{aligned} \lim_{t\to\infty} \frac{1 - F(tx)}{1 - F(t)} &= \lim_{t\to\infty} \frac{1 - [1 - k(tx)^{-\alpha}]}{1 - (1 - kt^{-\alpha})} \\ &= \lim_{t\to\infty} \frac{kt^{-\alpha}x^{-\alpha}}{kt^{-\alpha}} = x^{-\alpha}, \end{aligned} \tag{1.103}$$

pa na osnovu teoreme 1.9 sledi da $F \in D(G_{1,\alpha})$.

Rešavanjem jednačine

$$F(x) = 1 - \frac{1}{n}, \tag{1.104}$$

dobija se

$$1 - kx^{-\alpha} = 1 - \frac{1}{n}, \tag{1.105}$$

$$x^{-\alpha} = \frac{1}{kn}, \tag{1.106}$$

$$x = (kn)^{\frac{1}{\alpha}}. \tag{1.107}$$

Na osnovu jednakosti (1.95) i (1.96) za normirajuće konstante možemo odabrati $a_n = (kn)^{\frac{1}{\alpha}}$ i $b_n = 0$, $n \in \mathbf{N}$.

Primer 6 *Košijeva $\mathcal{K}(\lambda, 0)$ raspodela sa parametrom $\lambda > 0$.*

Primetimo prvo da smenom $u = \frac{\pi}{2} - \text{arctg } s$, odnosno $s = \text{tg}(\frac{\pi}{2} - u) = \text{ctg } u$, dobijamo da važi

$$\lim_{s\to\infty}(\frac{\pi}{2} - \text{arctg } s)s = \lim_{u\to 0} u \text{ ctg } u = \lim_{u\to 0} u\frac{\cos u}{\sin u} = 1. \tag{1.108}$$

Kod Košijeve raspodele $\mathcal{K}(\lambda, 0)$ funkcija raspodele je

$$F(x) = \frac{1}{2} + \frac{1}{\pi}\text{arctg}\frac{x}{\lambda}, \quad x \in \mathbf{R}. \tag{1.109}$$

U ovom slučaju je $x_0 = +\infty$ i za svako $x > 0$ važi

$$\begin{aligned}\lim_{t\to\infty}\frac{1-F(tx)}{1-F(t)} &= \lim_{t\to\infty}\frac{1-(\frac{1}{2}+\frac{1}{\pi}\text{arctg}\frac{tx}{\lambda})}{1-(\frac{1}{2}+\frac{1}{\pi}\text{arctg}\frac{t}{\lambda})}\\ &= \lim_{t\to\infty}\frac{\frac{1}{2}-\frac{1}{\pi}\text{arctg}\frac{tx}{\lambda}}{\frac{1}{2}-\frac{1}{\pi}\text{arctg}\frac{t}{\lambda}}\\ &= \lim_{t\to\infty}\frac{\frac{\pi}{2}-\text{arctg}\frac{tx}{\lambda}}{\frac{\pi}{2}-\text{arctg}\frac{t}{\lambda}} \qquad (1.110)\\ &= \lim_{t\to\infty}\frac{(\frac{\pi}{2}-\text{arctg}\frac{tx}{\lambda})\frac{tx}{\lambda}}{(\frac{\pi}{2}-\text{arctg}\frac{t}{\lambda})\frac{t}{\lambda}x} = x^{-1},\end{aligned}$$

na osnovu (1.108). Na osnovu teoreme 1.9 sledi da $F \in D(G_{1,1})$.

Rešavanjem jednačine

$$F(x) = 1 - \frac{1}{n}, \tag{1.111}$$

dobija se

$$\begin{aligned}\frac{1}{2} + \frac{1}{\pi}\text{arctg}\frac{x}{\lambda} &= 1 - \frac{1}{n}, & (1.112)\\ \text{arctg}\frac{x}{\lambda} &= \frac{\pi}{2} - \frac{\pi}{n}, & (1.113)\\ \frac{x}{\lambda} &= \text{tg}(\frac{\pi}{2} - \frac{\pi}{n}), & (1.114)\\ x &= \lambda\text{ctg}\frac{\pi}{n}. & (1.115)\end{aligned}$$

Na osnovu jednakosti (1.95) i (1.96) za normirajuće konstante možemo odabrati $a_n = \lambda\text{ctg}\frac{\pi}{n}$ i $b_n = 0$, $n \in \mathbf{N}$.

Oblast privlačenja Vejbulove raspodele

Teorema 1.10 [von Mises (1936)] *Neka je F apsolutno neprekidna funkcija raspodele sa gustinom raspodele f i $x_0 = \sup\{t : F(t) < 1\}$. Ako su ispunjeni uslovi:*

(a) $x_0 < +\infty$,

(b) $f(x) > 0$ *za sve* $x \in (a, x_0)$,

(c) $\lim\limits_{t \to x_0-} \frac{(x_0-t)f(t)}{1-F(t)} = \alpha > 0$,

onda važi $F \in D(G_{2,\alpha})$.

Teorema 1.11 [Gnedenko (1943)] *Neka je* F *funkcija raspodele i* $x_0 = \sup\{t : F(t) < 1\}$. *Tada* F *pripada oblasti privlačenja* $D(G_{2,\alpha})$ *ako i samo ako su ispunjeni uslovi:*

(a) $x_0 < +\infty$,

(b) *za svaki* $x > 0$ *važi jednakost*

$$\lim_{h \to 0+} \frac{1 - F(x_0 - hx)}{1 - F(x_0 - h)} = x^\alpha, \tag{1.116}$$

gde je $\alpha > 0$.

Normirajuće konstante se mogu odabrati tako da je

$$\begin{aligned} a_n &= x_0 - \inf\{x : F(x) \geq 1 - \frac{1}{n}\}, && (1.117) \\ b_n &= x_0. && (1.118) \end{aligned}$$

Primer 7 *Vejbulova raspodela sa parametrom* $\alpha > 0$.

Funkcija raspodele je

$$G_{2,\alpha}(x) = \begin{cases} e^{-(-x)^\alpha}, & \text{za} \quad x < 0, \\ 1, & \text{za} \quad x \geq 0. \end{cases} \tag{1.119}$$

Za nju je $x_0 = 0$ i za svako $x > 0$ važi

$$\begin{aligned} \lim_{h \to 0+} \frac{1 - G_{2,\alpha}(x_0 - hx)}{1 - G_{2,\alpha}(x_0 - h)} &= \lim_{h \to 0+} \frac{1 - G_{2,\alpha}(-hx)}{1 - G_{2,\alpha}(-h)} \\ &= \lim_{h \to 0+} \frac{1 - e^{-(hx)^\alpha}}{1 - e^{-h^\alpha}} \\ &= \lim_{h \to 0+} \frac{1 - [1 - (hx)^\alpha - o(h^\alpha)]}{1 - [1 - h^\alpha - o(h^\alpha)]} \qquad (1.120) \\ &= \lim_{h \to 0+} \frac{h^\alpha x^\alpha + o(h^\alpha)}{h^\alpha + o(h^\alpha)} \\ &= \lim_{h \to 0+} \frac{x^\alpha + o(1)}{1 + o(1)} = x^\alpha. \end{aligned}$$

Iz teoreme 1.11 sledi da $G_{2,\alpha} \in D(G_{2,\alpha})$.

Na osnovu jednakosti (1.118) možemo uzeti da je $b_n = 0$. Onda $a_n > 0$ biramo tako da važi

$$\lim_{n\to\infty} G^n_{2,\alpha}(a_n x) = G_{2,\alpha}(x) \tag{1.121}$$

za svaku tačku neprekidnosti x funkcije raspodele $G_{2,\alpha}(x)$. Za $x \geq 0$ je $G_{2,\alpha}(x) = 1$, dok je za $x < 0$

$$\begin{aligned}
\lim_{n\to\infty} G^n_{2,\alpha}(a_n x) &= \lim_{n\to\infty} (e^{-(-a_n x)^\alpha})^n \\
&= \lim_{n\to\infty} e^{-n(-a_n x)^\alpha} \\
&= \lim_{n\to\infty} e^{-(-a_n n^{\frac{1}{\alpha}} x)^\alpha},
\end{aligned} \tag{1.122}$$

pa jednakost (1.121) postaje

$$\lim_{n\to\infty} e^{-(-a_n n^{\frac{1}{\alpha}} x)^\alpha} = e^{-(-x)^\alpha}. \tag{1.123}$$

Sledi da za normirajuće konstante možemo odabrati $a_n = n^{-\frac{1}{\alpha}}$ i $b_n = 0$, $n \in \mathbf{N}$.

Primer 8 *Ravnomerna* (*uniformna*) $\mathcal{U}[a,b]$ *raspodela* .

U ovom slučaju funkcija raspodele je

$$F(x) = \begin{cases} 0, & \text{za} \quad x < a, \\ \frac{x-a}{b-a}, & \text{za} \quad a \leq x < b, \\ 1, & \text{za} \quad x \geq b, \end{cases} \tag{1.124}$$

gde je $a < b$. Ovde je $x_0 = b$ i za svako $x > 0$ važi

$$\begin{aligned}
\lim_{h\to 0+} \frac{1 - F(x_0 - hx)}{1 - F(x_0 - h)} &= \lim_{h\to 0+} \frac{1 - F(b - hx)}{1 - F(b - h)} \\
&= \lim_{h\to 0+} \frac{1 - \frac{b-hx-a}{b-a}}{1 - \frac{b-h-a}{b-a}} \\
&= \lim_{h\to 0+} \frac{\frac{hx}{b-a}}{\frac{h}{b-a}} = x,
\end{aligned} \tag{1.125}$$

Iz teoreme 1.11 sledi da $F \in D(G_{2,1})$.

Rešavanjem jednačine

$$F(x) = 1 - \frac{1}{n}, \tag{1.126}$$

dobija se

$$\frac{x-a}{b-a} = 1 - \frac{1}{n}, \tag{1.127}$$

$$\frac{x-b}{b-a} = -\frac{1}{n}, \tag{1.128}$$

$$x = b - \frac{b-a}{n}. \tag{1.129}$$

Na osnovu jednakosti (1.117) i (1.118) za normirajuće konstante možemo odabrati $a_n = \frac{b-a}{n}$ i $b_n = b$, $n \in \mathbf{N}$.

Primer 9 *Usečena eksponencijalna $\mathcal{E}(\lambda, c)$ raspodela sa parametrima $\lambda > 0$ i $c > 0$.*

Ova raspodela odredjena je funkcijom raspodele

$$F(x) = \begin{cases} 0, & \text{za} \quad x < 0, \\ \frac{1-e^{-\lambda x}}{1-e^{-\lambda c}}, & \text{za} \quad 0 \leq x < c, \\ 1, & \text{za} \quad x \geq c. \end{cases} \tag{1.130}$$

Ovde je $x_0 = c$ i za svako $x > 0$ važi

$$\begin{aligned} \lim_{h \to 0+} \frac{1 - F(x_0 - hx)}{1 - F(x_0 - h)} &= \lim_{h \to 0+} \frac{1 - F(c - hx)}{1 - F(c - h)} \\ &= \lim_{h \to 0+} \frac{1 - \frac{1-e^{-\lambda(c-hx)}}{1-e^{-\lambda c}}}{1 - \frac{1-e^{-\lambda(c-h)}}{1-e^{-\lambda c}}} \\ &= \lim_{h \to 0+} \frac{\frac{e^{-\lambda(c-hx)}-e^{-\lambda c}}{1-e^{-\lambda c}}}{\frac{e^{-\lambda(c-h)}-e^{-\lambda c}}{1-e^{-\lambda c}}} \\ &= \lim_{h \to 0+} \frac{e^{-\lambda c}(e^{\lambda hx} - 1)}{e^{-\lambda c}(e^{\lambda h} - 1)} \\ &= \lim_{h \to 0+} \frac{\lambda hx + o(h)}{\lambda h + o(h)} \\ &= \lim_{h \to 0+} \frac{\lambda x + o(1)}{\lambda + o(1)} = x, \end{aligned} \tag{1.131}$$

pa na osnovu teoreme 1.11 sledi da $F \in D(G_{2,1})$.

Rešavanjem jednačine

$$F(x) = 1 - \frac{1}{n}, \tag{1.132}$$

dobija se

$$\frac{1 - e^{-\lambda x}}{1 - e^{-\lambda c}} = 1 - \frac{1}{n}, \tag{1.133}$$

$$\frac{e^{-\lambda x} - e^{-\lambda c}}{1 - e^{-\lambda c}} = \frac{1}{n}, \tag{1.134}$$

$$e^{-\lambda x} = e^{-\lambda c} + \frac{1 - e^{-\lambda c}}{n}, \tag{1.135}$$

$$x = -\frac{\ln(e^{-\lambda c} + \frac{1-e^{-\lambda c}}{n})}{\lambda}. \tag{1.136}$$

Kako je

$$\begin{aligned} c-(-\frac{\ln(e^{-\lambda c}+\frac{1-e^{-\lambda c}}{n})}{\lambda}) &= \frac{\lambda c+\ln(e^{-\lambda c}+\frac{1-e^{-\lambda c}}{n})}{\lambda} \\ &= \frac{\ln(e^{\lambda c})+\ln(e^{-\lambda c}+\frac{1-e^{-\lambda c}}{n})}{\lambda} \\ &= \frac{\ln(1+\frac{e^{\lambda c}-1}{n})}{\lambda} \sim \frac{e^{\lambda c}-1}{\lambda n} \end{aligned} \tag{1.137}$$

kad $n \to \infty$, to na osnovu jednakosti (1.117) i (1.118), kao i posledice 1.2.2, za normirajuće konstante možemo odabrati $a_n = \frac{e^{\lambda c}-1}{\lambda n}$ i $b_n = c$, $n \in \mathbf{N}$.

Raspodele koje ne pripadaju oblastima privlačenja

Pored raspodela koje pripadaju pomenutim trima oblastima privlačenja, postoje i one koje ne pripadaju nijednoj oblasti privlačenja za maksimume. Na osnovu teoreme 1.3 zaključujemo da su to one raspodele čije funkcije raspodele F ne zadovoljavaju uslov (1.38).

Neka je $X_n, n \in \mathbf{N}$, niz nezavisnih slučajnih veličina, sa istom diskretnom funkcijom raspodele F, a koje uzimaju vrednosti iz skupa nenegativnih celih brojeva. Primenom Xajneovog principa za granične vrednosti na uslov (1.38) dobijamo da funkcija raspodele F ne pripada nijednoj oblasti privlačenja za maksimume ako niz

$$\frac{F(k)-F(k-0)}{1-F(k-0)} = \frac{P\{X_n = k\}}{\sum\limits_{i=k}^{\infty} P\{X_n = i\}}, \tag{1.138}$$

$k \in \mathbf{N}$, ne konvergira nuli kad $k \to \infty$.

Primer 10 *Geometrijska raspodela sa parametrom $p \in (0,1)$.*

Zakon ove raspodele je

$$P\{X_n = k\} = (1-p)^{k-1}p, \quad k \in \mathbf{N}. \tag{1.139}$$

Tada je

$$\begin{aligned} \lim_{k\to\infty} \frac{F(k)-F(k-0)}{1-F(k-0)} &= \lim_{k\to\infty} \frac{P\{X_n = k\}}{\sum\limits_{i=k}^{\infty} P\{X_n = i\}} \\ &= \lim_{k\to\infty} \frac{(1-p)^{k-1}p}{\sum\limits_{i=k}^{\infty}(1-p)^{i-1}p} \\ &= \lim_{k\to\infty} \frac{(1-p)^{k-1}p}{(1-p)^{k-1}p\sum\limits_{s=0}^{\infty}(1-p)^{s}} \end{aligned} \tag{1.140}$$

$$= \lim_{k\to\infty} \frac{1}{\frac{1}{1-(1-p)}} = p.$$

Kako je $p \neq 0$, sledi da ova raspodela ne pripada nijednoj oblasti privlačenja za maksimume.

Primer 11 *Negativna binomna raspodela sa parametrima $p \in (0,1)$ i $r \in \{2,3,\ldots\}$.*

Ako uvedemo oznaku $q = 1-p$, njen zakon raspodele je

$$P\{X_n = k\} = \binom{k-1}{r-1} p^r q^{k-r}, \quad k \in \{r, r+1, \ldots\}. \tag{1.141}$$

Koristeći Lajbnicovu formulu za izvod višeg reda proizvoda dve funkcije dobijamo

$$\begin{aligned}
& \lim_{k\to\infty} \frac{F(k)-F(k-0)}{1-F(k-0)} \\
= & \lim_{k\to\infty} \frac{P\{X_n = k\}}{\sum\limits_{i=k}^{\infty} P\{X_n = i\}} \\
= & \lim_{k\to\infty} \frac{\binom{k-1}{r-1} p^r q^{k-r}}{\sum\limits_{i=k}^{\infty} \binom{i-1}{r-1} p^r q^{i-r}} \\
= & \lim_{k\to\infty} \frac{(k-1)\cdots(k-r+1)q^{k-r}}{\sum\limits_{i=k}^{\infty}(i-1)\cdots(i-r+1)q^{i-r}} \\
= & \lim_{k\to\infty} \frac{(k-1)\cdots(k-r+1)q^{k-r}}{\sum\limits_{i=k}^{\infty}(q^{i-1})^{(r-1)}} \\
= & \lim_{k\to\infty} \frac{(k-1)\cdots(k-r+1)q^{k-r}}{(\sum\limits_{i=k}^{\infty} q^{i-1})^{(r-1)}} \qquad (1.142) \\
= & \lim_{k\to\infty} \frac{(k-1)\cdots(k-r+1)q^{k-r}}{(\frac{q^{k-1}}{1-q})^{(r-1)}} \\
= & \lim_{k\to\infty} \frac{(k-1)\cdots(k-r+1)q^{k-r}}{\sum\limits_{s=0}^{r-1}\binom{r-1}{s}(q^{k-1})^{(r-1-s)}(\frac{1}{1-q})^{(s)}} \\
= & \lim_{k\to\infty} \frac{(k-1)\cdots(k-r+1)q^{k-r}}{(q^{k-1})^{(r-1)}\frac{1}{1-q} + (r-1)(q^{k-1})^{(r-2)}(\frac{1}{1-q})' + \cdots + q^{k-1}(\frac{1}{1-q})^{(r-1)}} \\
= & \lim_{k\to\infty} \frac{(k-1)\cdots(k-r+1)q^{k-r}}{(k-1)\cdots(k-r+1)q^{k-r}\frac{1}{1-q} + \cdots + q^{k-1}(\frac{1}{1-q})^{(r-1)}} \\
= & \lim_{k\to\infty} \frac{1}{\frac{1}{1-q} + \frac{r-1}{k-r+1}\frac{q}{(1-q)^2} + \cdots + \frac{1}{(k-1)\cdots(k-r+1)}q^{r-1}(\frac{1}{1-q})^{(r-1)}} = \frac{1}{\frac{1}{1-q}} = p.
\end{aligned}$$

Kako je $p \neq 0$, sledi da ni ova raspodela ne pripada nijednoj oblasti privlačenja za maksimume.

Primer 12 *Puasonova $\mathcal{P}(\lambda)$ raspodela sa parametrom $\lambda > 0$.*

Zakon raspodele kod Puasonove raspodele je

$$P\{X_n = k\} = e^{-\lambda}\frac{\lambda^k}{k!}, \quad k \in \{0, 1, 2, \dots\}. \tag{1.143}$$

S obzirom na to, važi

$$\begin{aligned}
\lim_{k\to\infty}\frac{F(k)-F(k-0)}{1-F(k-0)} &= \lim_{k\to\infty}\frac{P\{X_n=k\}}{\sum\limits_{i=k}^{\infty}P\{X_n=i\}} \\
&= \lim_{k\to\infty}\frac{e^{-\lambda}\frac{\lambda^k}{k!}}{\sum\limits_{i=k}^{\infty}e^{-\lambda}\frac{\lambda^i}{i!}} \\
&= \lim_{k\to\infty}\frac{\frac{\lambda^k}{k!}}{\frac{\lambda^k}{k!}+\sum\limits_{i=k+1}^{\infty}\frac{\lambda^i}{i!}} \\
&= \lim_{k\to\infty}\frac{1}{1+\sum\limits_{s=1}^{\infty}\frac{\lambda^s}{(k+1)\cdots(k+s)}} \qquad (1.144)\\
&\geq \lim_{k\to\infty}\frac{1}{1+\sum\limits_{s=1}^{\infty}(\frac{\lambda}{k})^s} \\
&= \lim_{k\to\infty}\frac{1}{\sum\limits_{s=0}^{\infty}(\frac{\lambda}{k})^s} \\
&= \lim_{k\to\infty}(1-\frac{\lambda}{k}) = 1,
\end{aligned}$$

pa sledi isti zaključak kao u prethodna dva primera.

Glava 2

Mešavine raspodela i ekstremne vrednosti

2.1 Mešavine konačno mnogo raspodela i oblasti privlačenja

Neka su $X_1, X_2, \ldots, X_n$ slučajne veličine sa odgovarajućim funkcijama raspodele $F_1(x), F_2(x), \ldots, F_n(x)$ i neka je slučajna veličina X definisana na sledeći način:

$$X = \begin{cases} X_1 & \text{sa verovatnoćom} \quad p_1, \\ X_2 & \text{sa verovatnoćom} \quad p_2, \\ \vdots & \\ X_n & \text{sa verovatnoćom} \quad p_n, \end{cases} \tag{2.1}$$

gde su $p_1, p_2, \ldots, p_n$ pozitivni realni brojevi takvi da je

$$\sum_{i=1}^{n} p_i = 1. \tag{2.2}$$

Raspodela slučajne veličine X je mešavina konačno mnogo raspodela odredjenih funkcijama raspodele $F_1(x), F_2(x), \ldots, F_n(x)$ i za njenu funkciju raspodele $F(x)$ važi jednakost

$$F(x) = \sum_{i=1}^{n} p_i F_i(x). \tag{2.3}$$

Neka je $Y_1, Y_2, \ldots$ niz nezavisnih slučajnih veličina sa istom raspodelom. Neka je ta raspodela mešavina konačno mnogo raspodela odredjenih funkcijama raspodele $F_1(x), F_2(x), \ldots, F_n(x)$, tj. njena funkcija raspodele $F(x)$ definisana je kao u jednakosti (2.3). Definišimo slučajnu veličinu

$$M_n = \max\{Y_1, Y_2, \ldots, Y_n\}. \tag{2.4}$$

Razmatraćemo probleme koji se odnose na asimptotsko ponašanje raspodele ove slučajne veličine kad $n \to \infty$.

U daljem izlaganju od velike koristi će nam biti sledeća lema [Mladenović (2002) lema 1.2.2], koju ovde navodimo bez dokaza.

Lema 2.1.1 *Ako za merljivu funkciju $F : \mathbf{R}_+ \to \mathbf{R}_+$ postoji broj $\rho \in \mathbf{R}$, takav da za svaki $x > 0$ važi*

$$\lim_{t \to \infty} \frac{F(tx)}{F(t)} = x^\rho, \tag{2.5}$$

onda važi jednakost

$$\lim_{x \to \infty} \frac{\ln F(x)}{\ln x} = \rho. \tag{2.6}$$

U teoremama koje slede pokazaćemo da funkcija raspodele konačne mešavine raspodela, koje pripadaju oblasti privlačenja za maksimume Frešeove, odnosno Vejbulove raspodele, takodje pripada oblasti privlačenja za maksimume Frešeove, odnosno Vejbulove raspodele.

Teorema 2.1 *Neka su $F_1, F_2, \ldots, F_n$ funkcije raspodele takve da za svako $i \in \{1, 2, \ldots, n\}$ $F_i \in D(G_{1,\alpha_i}), \alpha_i > 0$ i neka važi $\alpha_1 \leq \alpha_2 \leq \ldots \leq \alpha_n$. Tada za funkciju raspodele mešavine $F(x) = \sum_{i=1}^{n} p_i F_i(x)$ važi $F \in D(G_{1,\alpha_1})$.*

Dokaz: Za svako $i \in \{1, 2, \ldots, n\}$ iz uslova $F_i \in D(G_{1,\alpha_i})$, na osnovu teoreme 1.9, sledi da je $\sup\{t : F_i(t) < 1\} = +\infty$, pa je i

$$\sup\{t : F(t) < 1\} = +\infty. \tag{2.7}$$

Takodje, za svaki $x > 0$ važi jednakost

$$\lim_{t \to \infty} \frac{1 - F_i(tx)}{1 - F_i(t)} = x^{-\alpha_i}, \tag{2.8}$$

gde je $\alpha_i > 0$, odnosno

$$1 - F_i(tx) = (1 - F_i(t))(x^{-\alpha_i} + o(1)), \tag{2.9}$$

kad $t \to \infty$.
Koristeći lemu 2.1.1 dobijamo

$$\lim_{t \to \infty} \frac{\ln(1 - F_i(t))}{\ln t} = -\alpha_i, \tag{2.10}$$

$$\ln(1 - F_i(t)) = (-\alpha_i + o(1)) \ln t, \quad t \to \infty, \tag{2.11}$$

odnosno

$$1 - F_i(t) = t^{-\alpha_i + o(1)}, \quad t \to \infty. \tag{2.12}$$

Ako za neko $k \neq j$ važi

$$\alpha_k < \alpha_j, \tag{2.13}$$

onda je

$$\begin{aligned} \lim_{t\to\infty} \frac{1-F_j(t)}{1-F_k(t)} &= \lim_{t\to\infty} \frac{t^{-\alpha_j+o(1)}}{t^{-\alpha_k+o(1)}} \\ &= \lim_{t\to\infty} t^{\alpha_k-\alpha_j+o(1)} = 0. \end{aligned} \tag{2.14}$$

Razlikovaćemo tri slučaja:

1. Neka je $\alpha_1 < \alpha_2 \leq \ldots \leq \alpha_n$.

   Koristeći jednakosti (2.8) i (2.14) dobijamo da za svaki $x > 0$ važi

$$\begin{aligned} \lim_{t\to\infty} \frac{1-F(tx)}{1-F(t)} &= \lim_{t\to\infty} \frac{1-\sum\limits_{i=1}^{n} p_i F_i(tx)}{1-\sum\limits_{i=1}^{n} p_i F_i(t)} \\ &= \lim_{t\to\infty} \frac{\sum\limits_{i=1}^{n} p_i(1-F_i(tx))}{\sum\limits_{i=1}^{n} p_i(1-F_i(t))} \\ &= \lim_{t\to\infty} \frac{p_1(1-F_1(tx))(1+\sum\limits_{i=2}^{n} \frac{p_i}{p_1}\frac{1-F_i(tx)}{1-F_1(tx)})}{p_1(1-F_1(t))(1+\sum\limits_{i=2}^{n} \frac{p_i}{p_1}\frac{1-F_i(t)}{1-F_1(t)})} \qquad (2.15) \\ &= x^{-\alpha_1} \lim_{t\to\infty} \frac{1+\sum\limits_{i=2}^{n} \frac{p_i}{p_1}\frac{1-F_i(tx)}{1-F_1(tx)}}{1+\sum\limits_{i=2}^{n} \frac{p_i}{p_1}\frac{1-F_i(t)}{1-F_1(t)}} \\ &= x^{-\alpha_1} \frac{1+\sum\limits_{i=2}^{n} \frac{p_i}{p_1}\lim\limits_{t\to\infty}\frac{1-F_i(tx)}{1-F_1(tx)}}{1+\sum\limits_{i=2}^{n} \frac{p_i}{p_1}\lim\limits_{t\to\infty}\frac{1-F_i(t)}{1-F_1(t)}} = x^{-\alpha_1}. \end{aligned}$$

   Iz jednakosti (2.7) i (2.15), na osnovu teoreme 1.9, sledi da $F \in D(G_{1,\alpha_1})$.

2. Neka je $\alpha_1 = \ldots = \alpha_k < \alpha_{k+1} \leq \ldots \leq \alpha_n$, gde za k važi $2 \leq k \leq n-1$.

   Na osnovu jednakosti (2.9) za svaki $x > 0$ važi

$$\lim_{t\to\infty} \frac{1-F(tx)}{1-F(t)} = \lim_{t\to\infty} \frac{1-\sum\limits_{i=1}^{n} p_i F_i(tx)}{1-\sum\limits_{i=1}^{n} p_i F_i(t)}$$

$$
\begin{aligned}
&= \lim_{t\to\infty} \frac{\sum\limits_{i=1}^{n} p_i(1-F_i(tx))}{\sum\limits_{i=1}^{n} p_i(1-F_i(t))} \\
&= \lim_{t\to\infty} \frac{\sum\limits_{i=1}^{n} p_i(1-F_i(t))(x^{-\alpha_i}+o(1))}{\sum\limits_{i=1}^{n} p_i(1-F_i(t))} \\
&= \lim_{t\to\infty}[x^{-\alpha_1}\frac{\sum\limits_{i=1}^{n} p_i(1-F_i(t))}{\sum\limits_{i=1}^{n} p_i(1-F_i(t))} + \frac{\sum\limits_{i=1}^{n} p_i(1-F_i(t))o(1)}{\sum\limits_{i=1}^{n} p_i(1-F_i(t))} \\
&\quad + \frac{\sum\limits_{i=k+1}^{n} p_i(1-F_i(t))(x^{-\alpha_i}-x^{-\alpha_1})}{\sum\limits_{i=1}^{n} p_i(1-F_i(t))}] \qquad (2.16) \\
&= x^{-\alpha_1} + \sum_{l=1}^{n} \lim_{t\to\infty} \frac{p_l(1-F_l(t))}{\sum\limits_{i=1}^{n} p_i(1-F_i(t))} o(1) \\
&\quad + \sum_{s=k+1}^{n} (x^{-\alpha_s}-x^{-\alpha_1}) \lim_{t\to\infty} \frac{p_s(1-F_s(t))}{\sum\limits_{i=1}^{n} p_i(1-F_i(t))}.
\end{aligned}
$$

Za svako $l \in \{1, 2, \ldots, n\}$ važi

$$0 \leq \frac{p_l(1-F_l(t))}{\sum\limits_{i=1}^{n} p_i(1-F_i(t))} \leq 1. \qquad (2.17)$$

Odatle sledi

$$\lim_{t\to\infty} \frac{p_l(1-F_l(t))}{\sum\limits_{i=1}^{n} p_i(1-F_i(t))} o(1) = 0, \qquad (2.18)$$

odnosno

$$\sum_{l=1}^{n} \lim_{t\to\infty} \frac{p_l(1-F_l(t))}{\sum\limits_{i=1}^{n} p_i(1-F_i(t))} o(1) = 0. \qquad (2.19)$$

Za svako $s \in \{k+1, \ldots, n\}$ važi

$$\lim_{t\to\infty} \frac{p_s(1-F_s(t))}{\sum\limits_{i=1}^{n} p_i(1-F_i(t))} = \lim_{t\to\infty} \frac{p_s \frac{1-F_s(t)}{1-F_1(t)}}{p_1 + \sum\limits_{i=2}^{n} p_i \frac{1-F_i(t)}{1-F_1(t)}} = 0, \qquad (2.20)$$

jer je

$$p_1 + \sum_{i=2}^{n} p_i \frac{1-F_i(t)}{1-F_1(t)} \geq p_1 > 0, \qquad (2.21)$$

a

$$\lim_{t\to\infty}\frac{1-F_s(t)}{1-F_1(t)}=0 \tag{2.22}$$

na osnovu jednakosti (2.14). Iz jednakosti (2.20) sledi

$$\sum_{s=k+1}^{n}(x^{-\alpha_s}-x^{-\alpha_1})\lim_{t\to\infty}\frac{p_s(1-F_s(t))}{\sum_{i=1}^{n}p_i(1-F_i(t))}=0. \tag{2.23}$$

Koristeći jednakosti (2.16), (2.19) i (2.23) dobijamo da važi

$$\lim_{t\to\infty}\frac{1-F(tx)}{1-F(t)}=x^{-\alpha_1}. \tag{2.24}$$

Na osnovu teoreme 1.9, iz ove i jednakosti (2.7) sledi da $F\in D(G_{1,\alpha_1})$.

3. Neka je $\alpha_1=\ldots=\alpha_n$.

   Koristeći jednakosti (2.9) i (2.19) dobijamo da za svaki $x>0$ važi

$$\begin{aligned}\lim_{t\to\infty}\frac{1-F(tx)}{1-F(t)} &= \lim_{t\to\infty}\frac{1-\sum_{i=1}^{n}p_iF_i(tx)}{1-\sum_{i=1}^{n}p_iF_i(t)}\\ &= \lim_{t\to\infty}\frac{\sum_{i=1}^{n}p_i(1-F_i(tx))}{\sum_{i=1}^{n}p_i(1-F_i(t))}\\ &= \lim_{t\to\infty}\frac{\sum_{i=1}^{n}p_i(1-F_i(t))(x^{-\alpha_i}+o(1))}{\sum_{i=1}^{n}p_i(1-F_i(t))}\\ &= \lim_{t\to\infty}[x^{-\alpha_1}\frac{\sum_{i=1}^{n}p_i(1-F_i(t))}{\sum_{i=1}^{n}p_i(1-F_i(t))}+\frac{\sum_{i=1}^{n}p_i(1-F_i(t))o(1)}{\sum_{i=1}^{n}p_i(1-F_i(t))}]\\ &= x^{-\alpha_1}+\sum_{l=1}^{n}\lim_{t\to\infty}\frac{p_l(1-F_l(t))}{\sum_{i=1}^{n}p_i(1-F_i(t))}o(1)=x^{-\alpha_1}.\end{aligned} \tag{2.25}$$

   Iz ove i jednakosti (2.7), na osnovu teoreme 1.9, sledi da i u ovom slučaju $F\in D(G_{1,\alpha_1})$.□

Teorema 2.2 *Neka su* $F_1, F_2, \ldots, F_n$ *funkcije raspodele takve da za svako* $i \in \{1, 2, \ldots, n\}$ $F_i \in D(G_{2,\alpha_i}), \alpha_i > 0$. *Neka je* $x_i = \sup\{t : F_i(t) < 1\}$ *i neka važi* $x_1 \geq x_2 \geq \ldots \geq x_n$. *Ako je*

(a) $x_1 > x_2 \geq \ldots \geq x_n$

ili

(b) $x_1 = \ldots = x_k > x_{k+1} \geq \ldots \geq x_n$ *i* $\alpha_1 \leq \alpha_2 \leq \ldots \leq \alpha_k$ *za neko* k, *takvo da važi* $2 \leq k \leq n$,

tada za funkciju raspodele mešavine $F(x) = \sum\limits_{i=1}^{n} p_i F_i(x)$ *važi* $F \in D(G_{2,\alpha_1})$.

Dokaz: Za svako $i \in \{1, 2, \ldots, n\}$ iz uslova $F_i \in D(G_{2,\alpha_i})$, na osnovu teoreme 1.11, sledi da je $x_i < +\infty$ i za svaki $x > 0$ važi jednakost

$$\lim_{h \to 0+} \frac{1 - F_i(x_i - hx)}{1 - F_i(x_i - h)} = x^{\alpha_i}, \tag{2.26}$$

gde je $\alpha_i > 0$, odnosno važi

$$1 - F_i(x_i - hx) = (1 - F_i(x_i - h))(x^{\alpha_i} + o(1)), \tag{2.27}$$

kad $h \to 0+$.
Iz jednakosti (2.26), za $y = \frac{1}{x} > 0$, dobijamo

$$\lim_{h \to 0+} \frac{1 - F_i(x_i - \frac{h}{y})}{1 - F_i(x_i - h)} = y^{-\alpha_i}. \tag{2.28}$$

Smenom $t = \frac{1}{h}$ ova jednakost postaje

$$\lim_{t \to \infty} \frac{1 - F_i(x_i - \frac{1}{ty})}{1 - F_i(x_i - \frac{1}{t})} = y^{-\alpha_i}. \tag{2.29}$$

Ako uvedemo pomoćnu funkciju G_i, takvu da je

$$G_i(x) = 1 - F_i(x_i - \frac{1}{x}), \tag{2.30}$$

dobijamo da važi

$$\lim_{t \to \infty} \frac{G_i(ty)}{G_i(t)} = y^{-\alpha_i}. \tag{2.31}$$

Koristeći lemu 2.1.1 dobijamo

$$\lim_{t \to \infty} \frac{\ln G_i(t)}{\ln t} = -\alpha_i, \tag{2.32}$$

$$\lim_{t \to \infty} \frac{\ln(1 - F_i(x_i - \frac{1}{t}))}{\ln t} = -\alpha_i. \tag{2.33}$$

Vraćajući smenu $t = \frac{1}{h}$ ova jednakost se dalje svodi na

$$\begin{aligned} \lim_{h\to 0+} \frac{\ln(1-F_i(x_i-h))}{\ln h} &= \alpha_i, & (2.34)\\ \ln(1-F_i(x_i-h)) &= (\alpha_i+o(1))\ln h, \quad h\to 0+, & (2.35)\end{aligned}$$

odnosno

$$1-F_i(x_i-h) = h^{\alpha_i+o(1)}, \quad h\to 0+. \tag{2.36}$$

Ako za neko $k \neq j$ važi

$$\alpha_k < \alpha_j, \tag{2.37}$$

onda je

$$\begin{aligned} \lim_{h\to 0+} \frac{1-F_j(x_j-h)}{1-F_k(x_k-h)} &= \lim_{h\to 0+} \frac{h^{\alpha_j+o(1)}}{h^{\alpha_k+o(1)}}\\ &= \lim_{h\to 0+} h^{\alpha_j-\alpha_k+o(1)} = 0. & (2.38)\end{aligned}$$

Razmotrimo dva data slučaja:

(a) Neka je $x_1 > x_2 \geq \ldots \geq x_n$.

Za $x < x_1$ je $F_1(x) < 1$, pa je i $F(x) = \sum_{i=1}^{n} p_i F_i(x) < 1$. Za $x \geq x_1$, za svako $i \in \{1, 2, \ldots, n\}$ je $F_i(x) = 1$, pa je i $F(x) = 1$. Zaključujemo da je

$$\sup\{t : F(t) < 1\} = x_1 < +\infty. \tag{2.39}$$

Za $x_2 \leq x < x_1$ važi

$$\begin{aligned} F(x) &= p_1F_1(x) + p_2 + \ldots + p_n\\ &= 1 - p_1 + p_1F_1(x) & (2.40)\\ &= 1 - p_1(1-F_1(x)).\end{aligned}$$

Koristeći ovu jednakost dobijamo da za svaki $x > 0$ važi

$$\begin{aligned} \lim_{h\to 0+} \frac{1-F(x_1-hx)}{1-F(x_1-h)} &= \lim_{h\to 0+} \frac{1-[1-p_1(1-F_1(x_1-hx))]}{1-[1-p_1(1-F_1(x_1-h))]}\\ &= \lim_{h\to 0+} \frac{p_1(1-F_1(x_1-hx))}{p_1(1-F_1(x_1-h))} = x^{\alpha_1}. & (2.41)\end{aligned}$$

Na osnovu teoreme 1.11, iz (2.39) i (2.41) sledi da $F \in D(G_{2,\alpha_1})$.

(b) Neka je $x_1 = \ldots = x_k > x_{k+1} \geq \ldots \geq x_n$ za neko k, takvo da je $2 \leq k \leq n$ i neka važi $\alpha_1 \leq \alpha_2 \leq \ldots \leq \alpha_k$.

Za $x < x_1$, za svako $i \in \{1, 2, \ldots, k\}$ je $F_i(x) < 1$, pa je i $F(x) < 1$. Za $x \geq x_1$, za svako $i \in \{1, 2, \ldots, n\}$ je $F_i(x) = 1$, pa je i $F(x) = 1$. Odavde sledi da je i u ovom slučaju

$$\sup\{t : F(t) < 1\} = x_1 < +\infty. \tag{2.42}$$

Za $x_{k+1} \leq x < x_1$ (ukoliko je $k = n$ onda za $x < x_1$) važi

$$\begin{aligned} F(x) &= p_1F_1(x) + \ldots + p_kF_k(x) + p_{k+1} + \ldots + p_n \\ &= 1 - p_1 - \ldots - p_k + p_1F_1(x) + \ldots + p_kF_k(x) \\ &= 1 - \sum_{i=1}^{k} p_i(1 - F_i(x)). \end{aligned} \tag{2.43}$$

Razlikovaćemo tri podslučaja:

1. Neka je $\alpha_1 < \alpha_2 \leq \ldots \leq \alpha_k$.
   Koristeći jednakosti (2.43), (2.26) i (2.38) dobijamo da za svaki $x > 0$ važi

$$\begin{aligned} \lim_{h\to 0+} \frac{1 - F(x_1 - hx)}{1 - F(x_1 - h)} &= \lim_{h\to 0+} \frac{1 - [1 - \sum\limits_{i=1}^{k} p_i(1 - F_i(x_1 - hx))]}{1 - [1 - \sum\limits_{i=1}^{k} p_i(1 - F_i(x_1 - h))]} \\ &= \lim_{h\to 0+} \frac{\sum\limits_{i=1}^{k} p_i(1 - F_i(x_1 - hx))}{\sum\limits_{i=1}^{k} p_i(1 - F_i(x_1 - h))} \\ &= \lim_{h\to 0+} [\frac{p_1(1 - F_1(x_1 - hx))}{p_1(1 - F_1(x_1 - h))} \\ &\quad \cdot \frac{1 + \sum\limits_{i=2}^{k} \frac{p_i}{p_1} \frac{1 - F_i(x_1 - hx)}{1 - F_1(x_1 - hx)}}{1 + \sum\limits_{i=2}^{k} \frac{p_i}{p_1} \frac{1 - F_i(x_1 - h)}{1 - F_1(x_1 - h)}}] \\ &= x^{\alpha_1} \lim_{h\to 0+} \frac{1 + \sum\limits_{i=2}^{k} \frac{p_i}{p_1} \frac{1 - F_i(x_1 - hx)}{1 - F_1(x_1 - hx)}}{1 + \sum\limits_{i=2}^{k} \frac{p_i}{p_1} \frac{1 - F_i(x_1 - h)}{1 - F_1(x_1 - h)}} \\ &= x^{\alpha_1} \frac{1 + \sum\limits_{i=2}^{k} \frac{p_i}{p_1} \lim\limits_{h\to 0+} \frac{1 - F_i(x_1 - hx)}{1 - F_1(x_1 - hx)}}{1 + \sum\limits_{i=2}^{k} \frac{p_i}{p_1} \lim\limits_{h\to 0+} \frac{1 - F_i(x_1 - h)}{1 - F_1(x_1 - h)}} = x^{\alpha_1}. \end{aligned} \tag{2.44}$$

Iz jednakosti (2.42) i (2.44), na osnovu teoreme 1.11, sledi da $F \in D(G_{2,\alpha_1})$.

2. Neka je $\alpha_1 = \ldots = \alpha_s < \alpha_{s+1} \leq \ldots \leq \alpha_k$, gde za s važi $2 \leq s \leq k-1$. Na osnovu jednakosti (2.43) i (2.27) za svaki $x > 0$ važi

$$\begin{aligned}
\lim_{h\to 0+} \frac{1-F(x_1-hx)}{1-F(x_1-h)} &= \lim_{h\to 0+} \frac{1-[1-\sum_{i=1}^{k} p_i(1-F_i(x_1-hx))]}{1-[1-\sum_{i=1}^{k} p_i(1-F_i(x_1-h))]} \\
&= \lim_{h\to 0+} \frac{\sum_{i=1}^{k} p_i(1-F_i(x_1-hx))}{\sum_{i=1}^{k} p_i(1-F_i(x_1-h))} \\
&= \lim_{h\to 0+} \frac{\sum_{i=1}^{k} p_i(1-F_i(x_1-h))(x^{\alpha_i}+o(1))}{\sum_{i=1}^{k} p_i(1-F_i(x_1-h))} \\
&= \lim_{h\to 0+} [x^{\alpha_1} \frac{\sum_{i=1}^{k} p_i(1-F_i(x_1-h))}{\sum_{i=1}^{k} p_i(1-F_i(x_1-h))} \qquad (2.45) \\
&\quad + \frac{\sum_{i=1}^{k} p_i(1-F_i(x_1-h))o(1)}{\sum_{i=1}^{k} p_i(1-F_i(x_1-h))} \\
&\quad + \frac{\sum_{i=s+1}^{k} p_i(1-F_i(x_1-h))(x^{\alpha_i}-x^{\alpha_1})}{\sum_{i=1}^{k} p_i(1-F_i(x_1-h))}] \\
&= x^{\alpha_1} + \sum_{l=1}^{k} \lim_{h\to 0+} \frac{p_l(1-F_l(x_1-h))}{\sum_{i=1}^{k} p_i(1-F_i(x_1-h))} o(1) \\
&+ \sum_{r=s+1}^{k} (x^{\alpha_r}-x^{\alpha_1}) \lim_{h\to 0+} \frac{p_r(1-F_r(x_1-h))}{\sum_{i=1}^{k} p_i(1-F_i(x_1-h))}.
\end{aligned}$$

Za svako $l \in \{1,2,\ldots,k\}$ važi nejednakost

$$0 \leq \frac{p_l(1-F_l(x_1-h))}{\sum_{i=1}^{k} p_i(1-F_i(x_1-h))} \leq 1, \qquad (2.46)$$

na osnovu koje sledi

$$\lim_{h\to 0+}\frac{p_l(1-F_l(x_1-h))}{\sum\limits_{i=1}^{k}p_i(1-F_i(x_1-h))}o(1)=0, \tag{2.47}$$

odnosno

$$\sum_{l=1}^{k}\lim_{h\to 0+}\frac{p_l(1-F_l(x_1-h))}{\sum\limits_{i=1}^{k}p_i(1-F_i(x_1-h))}o(1)=0. \tag{2.48}$$

Za svako $r\in\{s+1,\ldots,k\}$ važi

$$\lim_{h\to 0+}\frac{p_r(1-F_r(x_1-h))}{\sum\limits_{i=1}^{k}p_i(1-F_i(x_1-h))}=\lim_{h\to 0+}\frac{p_r\frac{1-F_r(x_1-h)}{1-F_1(x_1-h)}}{p_1+\sum\limits_{i=2}^{k}p_i\frac{1-F_i(x_1-h)}{1-F_1(x_1-h)}}=0, \tag{2.49}$$

jer je

$$p_1+\sum_{i=2}^{k}p_i\frac{1-F_i(x_1-h)}{1-F_1(x_1-h)}\geq p_1>0, \tag{2.50}$$

a

$$\lim_{h\to 0+}\frac{1-F_r(x_1-h)}{1-F_1(x_1-h)}=0 \tag{2.51}$$

na osnovu jednakosti (2.38). Iz jednakosti (2.49) sledi

$$\sum_{r=s+1}^{k}(x^{\alpha_r}-x^{\alpha_1})\lim_{h\to 0+}\frac{p_r(1-F_r(x_1-h))}{\sum\limits_{i=1}^{k}p_i(1-F_i(x_1-h))}=0. \tag{2.52}$$

Iz jednakosti (2.45), (2.48) i (2.52) dobijamo da važi

$$\lim_{h\to 0+}\frac{1-F(x_1-hx)}{1-F(x_1-h)}=x^{\alpha_1}. \tag{2.53}$$

Na osnovu teoreme 1.11, iz jednakosti (2.42) i (2.53) takodje sledi da $F\in D(G_{2,\alpha_1})$.

3. Neka je $\alpha_1=\ldots=\alpha_k$.
Iz jednakosti (2.43), (2.27) i (2.48) dobijamo da za svaki $x>0$ važi

$$\lim_{h\to 0+}\frac{1-F(x_1-hx)}{1-F(x_1-h)} = \lim_{h\to 0+}\frac{1-[1-\sum\limits_{i=1}^{k}p_i(1-F_i(x_1-hx))]}{1-[1-\sum\limits_{i=1}^{k}p_i(1-F_i(x_1-h))]}$$

$$
\begin{aligned}
&= \lim_{h\to 0+} \frac{\sum\limits_{i=1}^{k} p_i(1-F_i(x_1-hx))}{\sum\limits_{i=1}^{k} p_i(1-F_i(x_1-h))} \\
&= \lim_{h\to 0+} \frac{\sum\limits_{i=1}^{k} p_i(1-F_i(x_1-h))(x^{\alpha_i}+o(1))}{\sum\limits_{i=1}^{k} p_i(1-F_i(x_1-h))} \\
&= \lim_{h\to 0+} [x^{\alpha_1} \frac{\sum\limits_{i=1}^{k} p_i(1-F_i(x_1-h))}{\sum\limits_{i=1}^{k} p_i(1-F_i(x_1-h))} \\
&\quad + \frac{\sum\limits_{i=1}^{k} p_i(1-F_i(x_1-h))o(1)}{\sum\limits_{i=1}^{k} p_i(1-F_i(x_1-h))}] \qquad (2.54) \\
&= x^{\alpha_1} + \sum_{l=1}^{k} \lim_{h\to 0+} \frac{p_l(1-F_l(x_1-h))}{\sum\limits_{i=1}^{k} p_i(1-F_i(x_1-h))} o(1) \\
&= x^{\alpha_1}.
\end{aligned}
$$

Iz jednakosti (2.42) i (2.54), na osnovu teoreme 1.11, sledi da i u ovom podslučaju $F \in D(G_{2,\alpha_1})$.□

U radovima Mladenović (1998) i Mladenović (1999) razmatrani su nizovi nezavisnih slučajnih veličina sa istom raspodelom koja je mešavina dve konkretne raspodele i rešavani su problemi vezani za asimptotsko ponašanje maksimuma M_n kad $n \to \infty$. U primerima i teoremama koje slede razmatranje će biti prošireno na nizove nezavisnih slučajnih veličina sa istom raspodelom koja je mešavina k konkretnih raspodela, gde je k prirodan broj, a biće rešavani i neki novi slučajevi.

Primer 13 *Neka su $X_i, i \in \{1,2,\ldots,k\}$, slučajne veličine takve da su njihove odgovarajuće funkcije raspodele Frešeove $G_{1,\alpha_i}(x), \alpha_i > 0$ i neka je $\alpha_1 < \alpha_2 < \ldots < \alpha_k$. Neka je $F(x)$ funkcija raspodele slučajne veličine X, koja je konačna mešavina slučajnih veličina $X_1, X_2, \ldots, X_k$, tj.*

$$
X = \begin{cases} X_1 & \textit{sa verovatnoćom} \quad p_1, \\ X_2 & \textit{sa verovatnoćom} \quad p_2, \\ \vdots & \\ X_k & \textit{sa verovatnoćom} \quad p_k, \end{cases} \qquad (2.55)
$$

gde su $p_1, p_2, \ldots, p_k$ pozitivni realni brojevi takvi da je

$$
\sum_{i=1}^{k} p_i = 1. \qquad (2.56)
$$

Neka je $Y_n, n \in \mathbf{N}$, niz nezavisnih slučajnih veličina sa istom raspodelom, čija je funkcija raspodele $F(x)$ i neka je

$$M_n = \max\{Y_1, Y_2, \ldots, Y_n\}. \tag{2.57}$$

Tada za svako $x > 0$ važi jednakost

$$\lim_{n\to\infty} P\{\frac{M_n}{(np_1)^{\frac{1}{\alpha_1}}} \leq x\} = e^{-x^{-\alpha_1}}. \tag{2.58}$$

Funkcija raspodele slučajne veličine X_i, $i \in \{1, 2, \ldots, k\}$, je

$$G_{1,\alpha_i}(x) = \begin{cases} 0, & \text{za} \quad x \leq 0, \\ e^{-x^{-\alpha_i}}, & \text{za} \quad x > 0. \end{cases} \tag{2.59}$$

Kako je zajednička raspodela članova niza mešavina tih k Frešeovih raspodela, za njenu funkciju raspodele važi

$$F(x) = \sum_{i=1}^{k} p_i G_{1,\alpha_i}(x), \tag{2.60}$$

odnosno

$$F(x) = \begin{cases} 0, & \text{za} \quad x \leq 0, \\ \sum\limits_{i=1}^{k} p_i e^{-x^{-\alpha_i}}, & \text{za} \quad x > 0. \end{cases} \tag{2.61}$$

Za svako $i \in \{1, 2, \ldots, k\}$ na osnovu primera 4 sledi da $G_{1,\alpha_i} \in D(G_{1,\alpha_i})$. Kako je $\alpha_1 < \alpha_2 < \ldots < \alpha_k$, iz teoreme 2.1 sledi da $F \in D(G_{1,\alpha_1})$. To znači da za svako $x > 0$ važi jednakost

$$\lim_{n\to\infty} P\{\frac{M_n - b_n}{a_n} \leq x\} = e^{-x^{-\alpha_1}}, \tag{2.62}$$

gde su a_n i $b_n, n \in \mathbf{N}$, normirajuće konstante koje treba odrediti.

Na osnovu teoreme 1.9 sledi da je $b_n = 0$, pa se jednakost (2.62) svodi na

$$\lim_{n\to\infty} P\{M_n \leq a_n x\} = e^{-x^{-\alpha_1}}. \tag{2.63}$$

Koristeći teoremu 1.2 konstantu a_n možemo izračunati iz jednakosti

$$\lim_{n\to\infty} n(1 - F(a_n x)) = x^{-\alpha_1}, \tag{2.64}$$

koja važi za svako $x > 0$. Kako je $a_n > 0$, iz ove jednakosti dobijamo ekvivalentnu jednakost

$$\lim_{n\to\infty} n(1 - \sum_{i=1}^{k} p_i e^{-(a_n x)^{-\alpha_i}}) = x^{-\alpha_1}, \tag{2.65}$$

odnosno

$$\lim_{n\to\infty} n\sum_{i=1}^{k} p_i(1-e^{-(a_nx)^{-\alpha_i}}) = x^{-\alpha_1}. \tag{2.66}$$

Kada $n \to \infty$, tada $a_nx = u_n \to \infty$, pa $-(a_nx)^{-\alpha_i} \to 0$, odakle sledi da je jednakost (2.66) ekvivalentna jednakosti

$$\lim_{n\to\infty} n\sum_{i=1}^{k} p_i[1-(1-(a_nx)^{-\alpha_i}+o(-(a_nx)^{-\alpha_i}))] = x^{-\alpha_1}, \tag{2.67}$$

tj.

$$\lim_{n\to\infty} n\sum_{i=1}^{k} p_i(a_nx)^{-\alpha_i}(1+o(1)) = x^{-\alpha_1}. \tag{2.68}$$

Dalje je

$$\lim_{n\to\infty} np_1(a_nx)^{-\alpha_1}[(1+o(1))+\sum_{i=2}^{k}\frac{p_i}{p_1}(a_nx)^{\alpha_1-\alpha_i}(1+o(1))] = x^{-\alpha_1}. \tag{2.69}$$

Za svako $i \in \{2,3,\ldots,k\}$ je $\alpha_1 < \alpha_i$, odakle sledi da $(a_nx)^{\alpha_1-\alpha_i} \to 0$, kad $n \to \infty$. Jednakost (2.69) se svodi na

$$\lim_{n\to\infty} np_1(a_nx)^{-\alpha_1} = x^{-\alpha_1}, \tag{2.70}$$

odnosno

$$\lim_{n\to\infty} np_1(a_n)^{-\alpha_1} = 1. \tag{2.71}$$

Možemo uzeti da je

$$a_n = (np_1)^{\frac{1}{\alpha_1}}. \tag{2.72}$$

Prema tome, važi jednakost (2.58).

Primer 14 *Neka su $X_i, i \in \{1,2,\ldots,l\}$, slučajne veličine čije su odgovarajuće raspodele Paretove sa parametrima $\alpha_i > 0$ i $k_i > 0$, neka je $\alpha_1 \leq \alpha_2 \leq \ldots \leq \alpha_l$ i nikoja dva uredjena para (α_i, k_i) se ne poklapaju. Neka je $F(x)$ funkcija raspodele slučajne veličine X, koja je konačna mešavina slučajnih veličina $X_1, X_2, \ldots, X_l$, tj.*

$$X = \begin{cases} X_1 & \textit{sa verovatnoćom} \quad p_1, \\ X_2 & \textit{sa verovatnoćom} \quad p_2, \\ \vdots & \\ X_l & \textit{sa verovatnoćom} \quad p_l, \end{cases} \tag{2.73}$$

gde su $p_1, p_2, \ldots, p_l$ pozitivni realni brojevi takvi da je

$$\sum_{i=1}^{l} p_i = 1. \tag{2.74}$$

Neka je $Y_n, n \in \mathbf{N}$, *niz nezavisnih slučajnih veličina sa istom raspodelom, čija je funkcija raspodele* $F(x)$ *i neka je*

$$M_n = \max\{Y_1, Y_2, \ldots, Y_n\}. \tag{2.75}$$

Ako je s *broj onih* α_i *koji se poklapaju sa* α_1, *tj. ako važi* $\alpha_1 = \ldots = \alpha_s < \alpha_{s+1} \leq \ldots \leq \alpha_l$, *gde* s *može biti iz skupa* $\{1, 2, \ldots, l\}$, *tada za svako* $x > 0$ *važi jednakost*

$$\lim_{n\to\infty} P\{\frac{M_n}{(n\sum\limits_{i=1}^{s} p_i k_i)^{\frac{1}{\alpha_1}}} \leq x\} = e^{-x^{-\alpha_1}}. \tag{2.76}$$

Za svako $i \in \{1, 2, \ldots, l\}$ funkcija raspodele slučajne veličine X_i je

$$F_i(x) = \begin{cases} 0, & \text{za} \quad x < k_i^{\frac{1}{\alpha_i}}, \\ 1 - k_i x^{-\alpha_i}, & \text{za} \quad x \geq k_i^{\frac{1}{\alpha_i}}, \end{cases} \tag{2.77}$$

pa za funkciju raspodele njihove mešavine važi

$$F(x) = \sum_{i=1}^{l} p_i F_i(x), \tag{2.78}$$

odnosno

$$F(x) = \sum_{i=1}^{l} p_i (1 - k_i x^{-\alpha_i}), \tag{2.79}$$

za $x \geq \max\{k_1^{\frac{1}{\alpha_1}}, \ldots, k_l^{\frac{1}{\alpha_l}}\}$. Kako za svako $i \in \{1, 2, \ldots, l\}$ na osnovu primera 5 sledi da $F_i \in D(G_{1,\alpha_i})$, koristeći teoremu 2.1 dobijamo da $F \in D(G_{1,\alpha_1})$. Sledi da za svako $x > 0$ važi jednakost

$$\lim_{n\to\infty} P\{\frac{M_n}{a_n} \leq x\} = e^{-x^{-\alpha_1}}, \tag{2.80}$$

odnosno

$$\lim_{n\to\infty} P\{M_n \leq a_n x\} = e^{-x^{-\alpha_1}}, \tag{2.81}$$

jer je na osnovu teoreme 1.9 $b_n = 0, n \in \mathbf{N}$. Koristeći teoremu 1.2 normirajuću konstantu $a_n, n \in \mathbf{N}$, možemo odrediti iz jednakosti

$$\lim_{n\to\infty} n(1 - F(a_n x)) = x^{-\alpha_1}, \tag{2.82}$$

koja važi za svako $x > 0$. Kako $a_n x = u_n \to \infty$, kad $n \to \infty$, iz ove jednakosti, koristeći jednakost (2.79), dobijamo da je

$$\lim_{n\to\infty} n[1 - \sum_{i=1}^{l} p_i (1 - k_i (a_n x)^{-\alpha_i})] = x^{-\alpha_1}, \tag{2.83}$$

tj.

$$\lim_{n\to\infty} n\sum_{i=1}^{l} p_i k_i (a_n x)^{-\alpha_i} = x^{-\alpha_1}. \tag{2.84}$$

Kako je $\alpha_1 = \ldots = \alpha_s$, ova jednakost je ekvivalentna sa

$$\lim_{n\to\infty} n(a_n x)^{-\alpha_1}(\sum_{i=1}^{s} p_i k_i + \sum_{i=s+1}^{l} p_i k_i (a_n x)^{\alpha_1-\alpha_i}) = x^{-\alpha_1}. \tag{2.85}$$

Za svako $i \in \{s+1,\ldots,l\}$ je $\alpha_1 < \alpha_i$, pa sledi da $(a_n x)^{\alpha_1-\alpha_i} \to 0$, kad $n \to \infty$. Ukoliko je $s = l$ u jednakosti (2.85) druge sume i nema. U svakom slučaju, iz jednakosti (2.85) zaključujemo da važi

$$\lim_{n\to\infty} n(a_n x)^{-\alpha_1}\sum_{i=1}^{s} p_i k_i = x^{-\alpha_1}, \tag{2.86}$$

odnosno

$$\lim_{n\to\infty} a_n^{-\alpha_1} n\sum_{i=1}^{s} p_i k_i = 1. \tag{2.87}$$

Prema tome, možemo uzeti da je

$$a_n = (n\sum_{i=1}^{s} p_i k_i)^{\frac{1}{\alpha_1}}. \tag{2.88}$$

Na osnovu jednakosti (2.80) sledi jednakost (2.76).

Primer 15 *Neka za svako $i \in \{1,2,\ldots,k\}$ slučajna veličina X_i ima Košijevu $\mathcal{K}(\lambda_i, 0)$ raspodelu, $\lambda_i > 0$ i svi λ_i su medjusobno različiti. Neka je $F(x)$ funkcija raspodele slučajne veličine X, koja je konačna mešavina slučajnih veličina $X_1, X_2, \ldots, X_k$, tj.*

$$X = \begin{cases} X_1 & \textit{sa verovatnoćom} \quad p_1, \\ X_2 & \textit{sa verovatnoćom} \quad p_2, \\ \vdots & \\ X_k & \textit{sa verovatnoćom} \quad p_k, \end{cases} \tag{2.89}$$

gde su $p_1, p_2, \ldots, p_k$ pozitivni realni brojevi takvi da je

$$\sum_{i=1}^{k} p_i = 1. \tag{2.90}$$

Neka je $Y_n, n \in \mathbf{N}$, niz nezavisnih slučajnih veličina sa istom raspodelom, čija je funkcija raspodele $F(x)$ i neka je

$$M_n = \max\{Y_1, Y_2, \ldots, Y_n\}. \tag{2.91}$$

Tada za svako $x > 0$ važi jednakost

$$\lim_{n\to\infty} P\{\frac{\pi}{n\sum_{i=1}^{k} p_i\lambda_i} M_n \le x\} = e^{-x^{-1}}. \tag{2.92}$$

Za svako $i \in \{1, 2, \ldots, k\}$ funkcija raspodele slučajne veličine X_i je

$$F_i(x) = \frac{1}{2} + \frac{1}{\pi}\mathrm{arctg}\frac{x}{\lambda_i}, \quad x \in \mathbf{R}. \tag{2.93}$$

U primeru 6 pokazali smo da $F_i \in D(G_{1,1})$. Funkcija raspodele $F(x)$ je mešavina tih k raspodela, pa važi

$$\begin{aligned} F(x) &= \sum_{i=1}^{k} p_i F_i(x) \\ &= \sum_{i=1}^{k} p_i(\frac{1}{2} + \frac{1}{\pi}\mathrm{arctg}\frac{x}{\lambda_i}), \quad x \in \mathbf{R}. \end{aligned} \tag{2.94}$$

Na osnovu teoreme 2.1 sledi da i $F \in D(G_{1,1})$, pa za svako $x > 0$ važi

$$\lim_{n\to\infty} P\{\frac{M_n - b_n}{a_n} \le x\} = e^{-x^{-1}}, \tag{2.95}$$

gde su a_n i $b_n, n \in \mathbf{N}$, normirajuće konstante koje treba odrediti.

Na osnovu teoreme 1.9 sledi da je $b_n = 0$, pa se jednakost (2.95) svodi na

$$\lim_{n\to\infty} P\{M_n \le a_n x\} = e^{-x^{-1}}. \tag{2.96}$$

Koristeći teoremu 1.2 konstantu a_n možemo izračunati iz jednakosti

$$\lim_{n\to\infty} n(1 - F(a_n x)) = x^{-1}, \tag{2.97}$$

koja važi za svako $x > 0$. Koristeći izraz (2.94) dalje dobijamo da je

$$\lim_{n\to\infty} n[1 - \sum_{i=1}^{k} p_i(\frac{1}{2} + \frac{1}{\pi}\mathrm{arctg}\frac{a_n x}{\lambda_i})] = x^{-1}, \tag{2.98}$$

tj.

$$\lim_{n\to\infty} n\sum_{i=1}^{k} p_i(\frac{1}{2} - \frac{1}{\pi}\mathrm{arctg}\frac{a_n x}{\lambda_i}) = x^{-1}, \tag{2.99}$$

odnosno

$$\lim_{n\to\infty} \frac{n}{\pi}\sum_{i=1}^{k} p_i(\frac{\pi}{2} - \mathrm{arctg}\frac{a_n x}{\lambda_i}) = x^{-1}. \tag{2.100}$$

Ova jednakost je ekvivalentna sa

$$\lim_{n\to\infty} \frac{n}{\pi}\sum_{i=1}^{k} p_i\lambda_i a_n^{-1}x^{-1}(\frac{\pi}{2} - \mathrm{arctg}\frac{a_n x}{\lambda_i})\frac{a_n x}{\lambda_i} = x^{-1}. \tag{2.101}$$

odnosno

$$\lim_{n\to\infty} \frac{n}{\pi}a_n^{-1}x^{-1}\sum_{i=1}^{k} p_i\lambda_i(\frac{\pi}{2} - \mathrm{arctg}\frac{a_n x}{\lambda_i})\frac{a_n x}{\lambda_i} = x^{-1}. \tag{2.102}$$

Kako $a_n x = u_n \to \infty$, kad $n \to \infty$, to će i za svako $i \in \{1, 2, \dots, k\}$ važiti da $\frac{a_n x}{\lambda_i} \to \infty$. Kada primenimo relaciju (1.108) u jednakosti (2.102) dobijamo da važi

$$\lim_{n\to\infty} \frac{n}{\pi} a_n^{-1} x^{-1} \sum_{i=1}^{k} p_i \lambda_i = x^{-1}, \tag{2.103}$$

tj.

$$\lim_{n\to\infty} \frac{n}{\pi} a_n^{-1} \sum_{i=1}^{k} p_i \lambda_i = 1. \tag{2.104}$$

Dakle, možemo odrediti da je

$$a_n = \frac{n \sum\limits_{i=1}^{k} p_i \lambda_i}{\pi}, \tag{2.105}$$

pa važi jednakost (2.92).

Primer 16 *Neka su $X_i, i \in \{1, 2, \dots, k\}$, slučajne veličine takve da su njihove odgovarajuće funkcije raspodele Vejbulove $G_{2,\alpha_i}(x), \alpha_i > 0$ i neka je $\alpha_1 < \alpha_2 < \dots < \alpha_k$. Neka je $F(x)$ funkcija raspodele slučajne veličine X, koja je konačna mešavina slučajnih veličina $X_1, X_2, \dots, X_k$, tj.*

$$X = \begin{cases} X_1 & \textit{sa verovatnoćom} \quad p_1, \\ X_2 & \textit{sa verovatnoćom} \quad p_2, \\ \vdots & \\ X_k & \textit{sa verovatnoćom} \quad p_k, \end{cases} \tag{2.106}$$

gde su $p_1, p_2, \dots, p_k$ pozitivni realni brojevi takvi da je

$$\sum_{i=1}^{k} p_i = 1. \tag{2.107}$$

Neka je $Y_n, n \in \mathbf{N}$, niz nezavisnih slučajnih veličina sa istom raspodelom, čija je funkcija raspodele $F(x)$ i neka je

$$M_n = \max\{Y_1, Y_2, \dots, Y_n\}. \tag{2.108}$$

Tada za svako $x < 0$ važi jednakost

$$\lim_{n\to\infty} P\{\frac{M_n}{(np_1)^{-\frac{1}{\alpha_1}}} \le x\} = e^{-(-x)^{\alpha_1}}. \tag{2.109}$$

Za svako $i \in \{1, 2, \dots, k\}$ funkcija raspodele slučajne veličine X_i je

$$G_{2,\alpha_i}(x) = \begin{cases} e^{-(-x)^{\alpha_i}}, & \text{za} \quad x < 0, \\ 1, & \text{za} \quad x \ge 0, \end{cases} \tag{2.110}$$

pa važi da je

$$x_i = \sup\{t : G_{2,\alpha_i}(t) < 1\} = 0. \tag{2.111}$$

Zajednička raspodela članova niza je mešavina tih k Vejbulovih raspodela, pa za njenu funkciju raspodele važi

$$F(x) = \sum_{i=1}^{k} p_i G_{2,\alpha_i}(x), \tag{2.112}$$

odnosno

$$F(x) = \begin{cases} \sum\limits_{i=1}^{k} p_i e^{-(-x)^{\alpha_i}}, & \text{za} \quad x < 0, \\ 1, & \text{za} \quad x \geq 0, \end{cases} \tag{2.113}$$

a odatle sledi da je

$$x_0 = \sup\{t : F(t) < 1\} = 0. \tag{2.114}$$

Za svako $i \in \{1, 2, \ldots, k\}$ na osnovu primera 7 sledi da $G_{2,\alpha_i} \in D(G_{2,\alpha_i})$. Kako je $x_1 = x_2 = \ldots = x_k = 0$ i $\alpha_1 < \alpha_2 < \ldots < \alpha_k$, iz teoreme 2.2 sledi da $F \in D(G_{2,\alpha_1})$. To znači da za svako $x < 0$ važi jednakost

$$\lim_{n\to\infty} P\{\frac{M_n - b_n}{a_n} \leq x\} = e^{-(-x)^{\alpha_1}}, \tag{2.115}$$

gde su a_n i $b_n, n \in \mathbf{N}$, normirajuće konstante koje treba odrediti.

Na osnovu teoreme 1.11 sledi da je $b_n = x_0 = 0$, pa se jednakost (2.115) svodi na

$$\lim_{n\to\infty} P\{M_n \leq a_n x\} = e^{-(-x)^{\alpha_1}}. \tag{2.116}$$

Koristeći teoremu 1.2 konstantu a_n možemo izračunati iz jednakosti

$$\lim_{n\to\infty} n(1 - F(a_n x)) = (-x)^{\alpha_1}, \tag{2.117}$$

koja važi za svako $x < 0$. Kako je $a_n > 0$, koristeći (2.113) dobijamo ekvivalentnu jednakost

$$\lim_{n\to\infty} n(1 - \sum_{i=1}^{k} p_i e^{-(-a_n x)^{\alpha_i}}) = (-x)^{\alpha_1}, \tag{2.118}$$

odnosno

$$\lim_{n\to\infty} n \sum_{i=1}^{k} p_i (1 - e^{-(-a_n x)^{\alpha_i}}) = (-x)^{\alpha_1}. \tag{2.119}$$

Kada $n \to \infty$ tada $a_n x = u_n \to 0-$, pa i $-(-a_n x)^{\alpha_i} \to 0$, odakle sledi da je jednakost (2.119) ekvivalentna jednakosti

$$\lim_{n\to\infty} n \sum_{i=1}^{k} p_i [1 - (1 - (-a_n x)^{\alpha_i} - o((-a_n x)^{\alpha_i}))] = (-x)^{\alpha_1}, \tag{2.120}$$

tj.

$$\lim_{n\to\infty} n\sum_{i=1}^{k} p_i(-a_nx)^{\alpha_i}(1+o(1)) = (-x)^{\alpha_1}. \tag{2.121}$$

Dalje je

$$\lim_{n\to\infty} np_1(-a_nx)^{\alpha_1}[(1+o(1)) + \sum_{i=2}^{k}\frac{p_i}{p_1}(-a_nx)^{\alpha_i-\alpha_1}(1+o(1))] = (-x)^{\alpha_1}. \tag{2.122}$$

Za svako $i \in \{2,3,\dots,k\}$ je $\alpha_1 < \alpha_i$, odakle sledi da $(-a_nx)^{\alpha_i-\alpha_1} \to 0$, kad $n \to \infty$. Jednakost (2.122) se svodi na

$$\lim_{n\to\infty} np_1(-a_nx)^{\alpha_1} = (-x)^{\alpha_1}, \tag{2.123}$$

odnosno

$$\lim_{n\to\infty} np_1a_n^{\alpha_1} = 1. \tag{2.124}$$

Možemo uzeti da je

$$a_n = (np_1)^{-\frac{1}{\alpha_1}}. \tag{2.125}$$

Prema tome, važi jednakost (2.109).

Primer 17 *Neka za svako $i \in \{1,2,\dots,k\}$ slučajna veličina X_i ima uniformnu $\mathcal{U}[c_i,d_i]$ raspodelu, neka je $d_1 \geq d_2 \geq \dots \geq d_k$ i nikoja dva segmenta $[c_i,d_i]$ se ne poklapaju. Neka je $F(x)$ funkcija raspodele slučajne veličine X, koja je konačna mešavina slučajnih veličina $X_1, X_2, \dots, X_k$, tj.*

$$X = \begin{cases} X_1 & \textit{sa verovatnoćom} \quad p_1, \\ X_2 & \textit{sa verovatnoćom} \quad p_2, \\ \vdots & \\ X_k & \textit{sa verovatnoćom} \quad p_k, \end{cases} \tag{2.126}$$

gde su $p_1, p_2, \dots, p_k$ pozitivni realni brojevi takvi da je

$$\sum_{i=1}^{k} p_i = 1. \tag{2.127}$$

Neka je $Y_n, n \in \mathbf{N}$, niz nezavisnih slučajnih veličina sa istom raspodelom, čija je funkcija raspodele $F(x)$ i neka je

$$M_n = \max\{Y_1, Y_2, \dots, Y_n\}. \tag{2.128}$$

Ako je s broj onih d_i koji se poklapaju sa d_1, tj. ako važi $d_1 = \dots = d_s > d_{s+1} \geq \dots \geq d_k$, gde s može biti iz skupa $\{1,2,\dots,k\}$, tada za svako $x < 0$ važi jednakost

$$\lim_{n\to\infty} P\{n\sum_{i=1}^{s}\frac{p_i}{d_1-c_i}(M_n-d_1) \leq x\} = e^x. \tag{2.129}$$

Funkcija raspodele slučajne veličine X_i, $i \in \{1, 2, \ldots, k\}$, je

$$F_i(x) = \begin{cases} 0, & \text{za} \quad x < c_i, \\ \frac{x-c_i}{d_i-c_i}, & \text{za} \quad c_i \leq x < d_i, \\ 1, & \text{za} \quad x \geq d_i, \end{cases} \tag{2.130}$$

pa važi da je

$$x_i = \sup\{t : F_i(t) < 1\} = d_i. \tag{2.131}$$

Zajednička raspodela članova niza je mešavina tih k uniformnih raspodela, pa za njenu funkciju raspodele važi

$$F(x) = \sum_{i=1}^{k} p_i F_i(x), \tag{2.132}$$

odnosno

$$F(x) = 1, \tag{2.133}$$

za $x \geq d_1$, a

$$\begin{aligned} F(x) &= \sum_{i=1}^{s} p_i \frac{x - c_i}{d_1 - c_i} + \sum_{i=s+1}^{k} p_i \\ &= \sum_{i=1}^{s} p_i \frac{x - c_i}{d_1 - c_i} + 1 - \sum_{i=1}^{s} p_i \\ &= 1 - \sum_{i=1}^{s} p_i \left(1 - \frac{x - c_i}{d_1 - c_i}\right) \\ &= 1 - \sum_{i=1}^{s} p_i \frac{d_1 - x}{d_1 - c_i}, \end{aligned} \tag{2.134}$$

za $\max\{d_{s+1}, c_1, \ldots, c_s\} \leq x < d_1$ ($\max\{c_1, \ldots, c_k\} \leq x < d_1$ ukoliko je $s = k$). Odatle sledi da je

$$x_0 = \sup\{t : F(t) < 1\} = d_1. \tag{2.135}$$

Za svako $i \in \{1, 2, \ldots, k\}$ na osnovu primera 8 sledi da $F_i \in D(G_{2,1})$, pa iz teoreme 2.2 sledi da i $F \in D(G_{2,1})$. To znači da za svako $x < 0$ važi jednakost

$$\lim_{n\to\infty} P\{\frac{M_n - b_n}{a_n} \leq x\} = e^x, \tag{2.136}$$

gde su a_n i $b_n, n \in \mathbf{N}$, normirajuće konstante koje treba odrediti.

Na osnovu teoreme 1.11 sledi da je $b_n = x_0 = d_1$, pa se jednakost (2.136) svodi na

$$\lim_{n\to\infty} P\{M_n \leq a_n x + d_1\} = e^x. \tag{2.137}$$

Koristeći teoremu 1.2 konstantu a_n možemo izračunati iz jednakosti

$$\lim_{n\to\infty} n(1 - F(a_n x + d_1)) = -x, \tag{2.138}$$

koja važi za svako $x < 0$. Kako $a_n x + d_1 = u_n \to d_1-$, kad $n \to \infty$, koristeći (2.134) dobijamo ekvivalentnu jednakost

$$\lim_{n\to\infty} n[1 - (1 - \sum_{i=1}^{s} p_i \frac{d_1 - a_n x - d_1}{d_1 - c_i})] = -x, \tag{2.139}$$

odnosno

$$\lim_{n\to\infty} n \sum_{i=1}^{s} p_i \frac{-a_n x}{d_1 - c_i} = -x. \tag{2.140}$$

Dalje, važi da je

$$\lim_{n\to\infty} n a_n \sum_{i=1}^{s} \frac{p_i}{d_1 - c_i} = 1, \tag{2.141}$$

pa možemo odabrati da je

$$a_n = \frac{1}{n \sum\limits_{i=1}^{s} \frac{p_i}{d_1 - c_i}}. \tag{2.142}$$

Sada lako sledi jednakost (2.129).

Primer 18 *Neka za svako $i \in \{1, 2, \dots, k\}$ slučajna veličina X_i ima usečenu eksponencijalnu $\mathcal{E}(\lambda_i, c_i)$ raspodelu, $\lambda_i > 0, c_i > 0$, neka je $c_1 \geq c_2 \geq \dots \geq c_k$ i nikoja dva uredjena para (λ_i, c_i) se ne poklapaju. Neka je $F(x)$ funkcija raspodele slučajne veličine X, koja je konačna mešavina slučajnih veličina $X_1, X_2, \dots, X_k$, tj.*

$$X = \begin{cases} X_1 & \textit{sa verovatnoćom} \quad p_1, \\ X_2 & \textit{sa verovatnoćom} \quad p_2, \\ \vdots & \\ X_k & \textit{sa verovatnoćom} \quad p_k, \end{cases} \tag{2.143}$$

gde su $p_1, p_2, \dots, p_k$ pozitivni realni brojevi takvi da je

$$\sum_{i=1}^{k} p_i = 1. \tag{2.144}$$

Neka je $Y_n, n \in \mathbf{N}$, niz nezavisnih slučajnih veličina sa istom raspodelom, čija je funkcija raspodele $F(x)$ i neka je

$$M_n = \max\{Y_1, Y_2, \dots, Y_n\}. \tag{2.145}$$

Ako je s broj onih c_i koji se poklapaju sa c_1, tj. ako važi $c_1 = \dots = c_s > c_{s+1} \geq \dots \geq c_k$, gde s može biti iz skupa $\{1, 2, \dots, k\}$, tada za svako $x < 0$ važi jednakost

$$\lim_{n\to\infty} P\{n \sum_{i=1}^{s} \frac{p_i \lambda_i}{e^{\lambda_i c_1} - 1} (M_n - c_1) \leq x\} = e^x. \tag{2.146}$$

Za svako $i \in \{1, 2, \ldots, k\}$ funkcija raspodele slučajne veličine X_i je

$$F_i(x) = \begin{cases} 0, & \text{za} \quad x < 0, \\ \frac{1-e^{-\lambda_i x}}{1-e^{-\lambda_i c_i}}, & \text{za} \quad 0 \leq x < c_i, \\ 1, & \text{za} \quad x \geq c_i, \end{cases} \tag{2.147}$$

pa važi da je

$$x_i = \sup\{t : F_i(t) < 1\} = c_i. \tag{2.148}$$

Zajednička raspodela članova niza je mešavina tih k usečenih eksponencijalnih raspodela, pa za njenu funkciju raspodele važi

$$F(x) = \sum_{i=1}^{k} p_i F_i(x), \tag{2.149}$$

odnosno

$$F(x) = 1, \tag{2.150}$$

za $x \geq c_1$, a

$$\begin{aligned} F(x) &= \sum_{i=1}^{s} p_i \frac{1 - e^{-\lambda_i x}}{1 - e^{-\lambda_i c_1}} + \sum_{i=s+1}^{k} p_i \\ &= \sum_{i=1}^{s} p_i \frac{1 - e^{-\lambda_i x}}{1 - e^{-\lambda_i c_1}} + 1 - \sum_{i=1}^{s} p_i \\ &= 1 - \sum_{i=1}^{s} p_i (1 - \frac{1 - e^{-\lambda_i x}}{1 - e^{-\lambda_i c_1}}) \\ &= 1 - \sum_{i=1}^{s} p_i \frac{e^{-\lambda_i x} - e^{-\lambda_i c_1}}{1 - e^{-\lambda_i c_1}}, \\ &= 1 - \sum_{i=1}^{s} p_i \frac{e^{\lambda_i c_1 - \lambda_i x} - 1}{e^{\lambda_i c_1} - 1}, \end{aligned} \tag{2.151}$$

za $c_{s+1} \leq x < c_1$ ($0 \leq x < c_1$ ukoliko je $s = k$). Sledi da je

$$x_0 = \sup\{t : F(t) < 1\} = c_1. \tag{2.152}$$

Za svako $i \in \{1, 2, \ldots, k\}$ na osnovu primera 9 sledi da $F_i \in D(G_{2,1})$, pa iz teoreme 2.2 sledi da i $F \in D(G_{2,1})$. To znači da za svako $x < 0$ važi jednakost

$$\lim_{n \to \infty} P\{\frac{M_n - b_n}{a_n} \leq x\} = e^x, \tag{2.153}$$

gde su a_n i $b_n, n \in \mathbf{N}$, normirajuće konstante koje treba odrediti.

Koristeći teoremu 1.11 zaključujemo da je $b_n = x_0 = c_1$, pa se jednakost (2.153) svodi na

$$\lim_{n \to \infty} P\{M_n \leq a_n x + c_1\} = e^x. \tag{2.154}$$

Na osnovu teoreme 1.2 konstantu a_n možemo izračunati iz jednakosti

$$\lim_{n\to\infty} n(1 - F(a_n x + c_1)) = -x, \tag{2.155}$$

koja važi za svako $x < 0$. Kako $a_n x + c_1 = u_n \to c_1-$, kad $n \to \infty$, koristeći (2.151) dobijamo ekvivalentnu jednakost

$$\lim_{n\to\infty} n[1 - (1 - \sum_{i=1}^{s} p_i \frac{e^{\lambda_i c_1 - \lambda_i(a_n x + c_1)} - 1}{e^{\lambda_i c_1} - 1})] = -x, \tag{2.156}$$

odnosno

$$\lim_{n\to\infty} n \sum_{i=1}^{s} p_i \frac{e^{-\lambda_i a_n x} - 1}{e^{\lambda_i c_1} - 1} = -x. \tag{2.157}$$

Kad $n \to \infty$ tada $a_n x + c_1 \to c_1$, odnosno $a_n x \to 0$, pa će i $-\lambda_i a_n x \to 0$ za svako $i \in \{1, 2, \ldots, s\}$. Zbog toga se (2.157) može svesti na ekvivalentnu jednakost

$$\lim_{n\to\infty} n \sum_{i=1}^{s} \frac{p_i}{e^{\lambda_i c_1} - 1}(-\lambda_i a_n x + o(-\lambda_i a_n x)) = -x, \tag{2.158}$$

odnosno

$$\lim_{n\to\infty} n \sum_{i=1}^{s} \frac{p_i}{e^{\lambda_i c_1} - 1}(-\lambda_i a_n x)(1 + o(1)) = -x, \tag{2.159}$$

tj.

$$\lim_{n\to\infty} a_n n \sum_{i=1}^{s} \frac{p_i \lambda_i}{e^{\lambda_i c_1} - 1}(1 + o(1)) = 1. \tag{2.160}$$

Možemo odabrati da je

$$a_n = \frac{1}{n \sum\limits_{i=1}^{s} \frac{p_i \lambda_i}{e^{\lambda_i c_1} - 1}}. \tag{2.161}$$

Sledi da važi jednakost (2.146).

U prethodnim primerima razmatrane su konačne mešavine raspodela koje sve pripadaju oblasti privlačenja za maksimume Frešeove, odnosno Vejbulove raspodele. Pri tim razmatranjima od velike koristi su nam bile teoreme 2.1 i 2.2. U teoremama koje slede razmatraćemo konačne mešavine raspodela koje sve pripadaju oblasti privlačenja za maksimume Gumbelove raspodele.

Teorema 2.3 *Neka su $X_i, i \in \{1, 2, \ldots, k\}$, slučajne veličine čije su odgovarajuće raspodele eksponencijalne $\mathcal{E}(\lambda_i), \lambda_i > 0$ i neka je $\lambda_1 < \lambda_2 < \ldots < \lambda_k$. Neka je $F(x)$ funkcija raspodele slučajne veličine X, koja je konačna mešavina slučajnih veličina $X_1, X_2, \ldots, X_k$, tj.*

$$X = \begin{cases} X_1 & \text{sa verovatnoćom} \quad p_1, \\ X_2 & \text{sa verovatnoćom} \quad p_2, \\ \vdots & \\ X_k & \text{sa verovatnoćom} \quad p_k, \end{cases} \tag{2.162}$$

gde su $p_1, p_2, \ldots, p_k$ *pozitivni realni brojevi takvi da je*

$$\sum_{i=1}^{k} p_i = 1. \tag{2.163}$$

Neka je $Y_n, n \in \mathbf{N}$, *niz nezavisnih slučajnih veličina sa istom raspodelom, čija je funkcija raspodele* $F(x)$ *i neka je*

$$M_n = \max\{Y_1, Y_2, \ldots, Y_n\}. \tag{2.164}$$

Tada za svaki realan broj x *važi jednakost*

$$\lim_{n\to\infty} P\{\lambda_1(M_n - \frac{\ln(np_1)}{\lambda_1}) \leq x\} = e^{-e^{-x}}. \tag{2.165}$$

Dokaz: Za svako $i \in \{1, 2, \ldots, k\}$ funkcija raspodele slučajne veličine X_i je

$$F_i(x) = \begin{cases} 0, & \text{za} \quad x < 0, \\ 1 - e^{-\lambda_i x}, & \text{za} \quad x \geq 0. \end{cases} \tag{2.166}$$

Zajednička raspodela članova niza je mešavina tih k eksponencijalnih raspodela, pa za njenu funkciju raspodele važi

$$F(x) = \sum_{i=1}^{k} p_i F_i(x), \tag{2.167}$$

odnosno

$$F(x) = \begin{cases} 0, & \text{za} \quad x < 0, \\ \sum\limits_{i=1}^{k} p_i(1 - e^{-\lambda_i x}), & \text{za} \quad x \geq 0, \end{cases} \tag{2.168}$$

tj.

$$F(x) = \begin{cases} 0, & \text{za} \quad x < 0, \\ 1 - \sum\limits_{i=1}^{k} p_i e^{-\lambda_i x}, & \text{za} \quad x \geq 0. \end{cases} \tag{2.169}$$

Odavde je jasno da je

$$x_0 = \sup\{t : F(t) < 1\} = +\infty. \tag{2.170}$$

Ako za pomoćnu funkciju odaberemo $g(t) = \frac{1}{\lambda_1}$, onda za svaki realan broj x važi

$$\begin{aligned} \lim_{t\to x_0-} \frac{1 - F(t + xg(t))}{1 - F(t)} &= \lim_{t\to\infty} \frac{1 - F(t + \frac{x}{\lambda_1})}{1 - F(t)} \\ &= \lim_{t\to\infty} \frac{1 - [1 - \sum\limits_{i=1}^{k} p_i e^{-\lambda_i(t + \frac{x}{\lambda_1})}]}{1 - (1 - \sum\limits_{i=1}^{k} p_i e^{-\lambda_i t})} \end{aligned}$$

$$= \lim_{t\to\infty} \frac{\sum_{i=1}^{k} p_i e^{-\lambda_i t} e^{-\frac{\lambda_i}{\lambda_1}x}}{\sum_{i=1}^{k} p_i e^{-\lambda_i t}} \tag{2.171}$$

$$= \lim_{t\to\infty} \frac{p_1 e^{-\lambda_1 t} e^{-x}[1 + \sum_{i=2}^{k} \frac{p_i}{p_1} e^{(\lambda_1-\lambda_i)t} e^{\frac{\lambda_1-\lambda_i}{\lambda_1}x}]}{p_1 e^{-\lambda_1 t}[1 + \sum_{i=2}^{k} \frac{p_i}{p_1} e^{(\lambda_1-\lambda_i)t}]}$$

$$= e^{-x} \lim_{t\to\infty} \frac{1 + \sum_{i=2}^{k} \frac{p_i}{p_1} e^{(\lambda_1-\lambda_i)t} e^{\frac{\lambda_1-\lambda_i}{\lambda_1}x}}{1 + \sum_{i=2}^{k} \frac{p_i}{p_1} e^{(\lambda_1-\lambda_i)t}} = e^{-x},$$

jer za svako $i \in \{2, \dots, k\}$ je $\lambda_1 < \lambda_i$, pa $e^{(\lambda_1-\lambda_i)t} \to 0$, kad $t \to \infty$. Na osnovu teoreme 1.7 sledi da $F \in D(G_0)$, odnosno sledi da za svaki realan broj x važi jednakost

$$\lim_{n\to\infty} P\{\frac{M_n - b_n}{a_n} \le x\} = e^{-e^{-x}}. \tag{2.172}$$

Takodje važi da je

$$a_n = g(b_n) = \frac{1}{\lambda_1}, \tag{2.173}$$

$n \in \mathbf{N}$. Jednakost (2.172) se svodi na

$$\lim_{n\to\infty} P\{M_n \le \frac{x}{\lambda_1} + b_n\} = e^{-e^{-x}}, \tag{2.174}$$

gde konstantu b_n možemo odrediti koristeći teoremu 1.2. Na osnovu nje važi da je

$$\lim_{n\to\infty} n(1 - F(\frac{x}{\lambda_1} + b_n)) = e^{-x}. \tag{2.175}$$

Kad $n \to \infty$ tada $\frac{x}{\lambda_1} + b_n = u_n \to \infty$, pa je jednakost (2.175) ekvivalentna sa

$$\lim_{n\to\infty} n[1 - (1 - \sum_{i=1}^{k} p_i e^{-\lambda_i(\frac{x}{\lambda_1}+b_n)})] = e^{-x}. \tag{2.176}$$

Dalje je

$$\lim_{n\to\infty} n \sum_{i=1}^{k} p_i e^{-\frac{\lambda_i}{\lambda_1}x} e^{-\lambda_i b_n} = e^{-x}, \tag{2.177}$$

tj.

$$\lim_{n\to\infty} n p_1 e^{-x} e^{-\lambda_1 b_n}[1 + \sum_{i=2}^{k} \frac{p_i}{p_1} e^{\frac{\lambda_1-\lambda_i}{\lambda_1}x} e^{(\lambda_1-\lambda_i)b_n}] = e^{-x}. \tag{2.178}$$

Kako $\frac{x}{\lambda_1} + b_n \to \infty$, kad $n \to \infty$, to i $b_n \to \infty$. Odatle sledi da $e^{(\lambda_1-\lambda_i)b_n} \to 0$, pa zbog toga važi

$$\lim_{n\to\infty} n p_1 e^{-\lambda_1 b_n} = 1. \tag{2.179}$$

Dalje, možemo odabrati da bude

$$e^{-\lambda_1 b_n} = \frac{1}{np_1}, \tag{2.180}$$

odnosno da je

$$b_n = \frac{\ln(np_1)}{\lambda_1}. \tag{2.181}$$

Na osnovu jednakosti (2.172), (2.173) i (2.181) sledi tvrdjenje teoreme.□

Teorema 2.4 *Neka su X_i, $i \in \{1, 2, \ldots, k\}$, slučajne veličine čije su odgovarajuće raspodele normalne $\mathcal{N}(m_i, \sigma_i^2), \sigma_i > 0$, neka je $\sigma_1 \geq \sigma_2 \geq \ldots \geq \sigma_k$ i nikoja dva uredjena para (m_i, σ_i) se ne poklapaju. U slučaju da je prvih nekoliko standardnih odstupanja jednako sa σ_1, tj. $\sigma_1 = \ldots = \sigma_s$, gde s može biti iz skupa $\{2, \ldots, k\}$, neka je $m_1 > \ldots > m_s$. Neka je $F(x)$ funkcija raspodele slučajne veličine X, koja je konačna mešavina slučajnih veličina $X_1, X_2, \ldots, X_k$, tj.*

$$X = \begin{cases} X_1 & \textit{sa verovatnoćom} \quad p_1, \\ X_2 & \textit{sa verovatnoćom} \quad p_2, \\ \vdots & \\ X_k & \textit{sa verovatnoćom} \quad p_k, \end{cases} \tag{2.182}$$

gde su $p_1, p_2, \ldots, p_k$ pozitivni realni brojevi takvi da je

$$\sum_{i=1}^{k} p_i = 1. \tag{2.183}$$

Neka je $Y_n, n \in \mathbf{N}$, niz nezavisnih slučajnih veličina sa istom raspodelom, čija je funkcija raspodele $F(x)$ i neka je

$$M_n = \max\{Y_1, Y_2, \ldots, Y_n\}. \tag{2.184}$$

Tada za svaki realan broj x važi jednakost

$$\lim_{n\to\infty} P\{\frac{M_n - m_1 - \sigma_1\sqrt{2\ln n} + \sigma_1 \frac{\ln\ln n + \ln\frac{4\pi}{p_1^2}}{2\sqrt{2\ln n}}}{\frac{\sigma_1}{\sqrt{2\ln n}}} \leq x\} = e^{-e^{-x}}. \tag{2.185}$$

Dokaz: Na osnovu jednakosti (1.79) funkcija raspodele slučajne veličine $X_i, i \in \{1, 2, \ldots, k\}$, je

$$F_i(x) = \Phi(\frac{x - m_i}{\sigma_i}). \tag{2.186}$$

Zajednička raspodela članova niza je mešavina tih k normalnih raspodela, pa za njenu funkciju raspodele važi

$$F(x) = \sum_{i=1}^{k} p_i F_i(x), \tag{2.187}$$

odnosno

$$F(x) = \sum_{i=1}^{k} p_i \Phi(\frac{x - m_i}{\sigma_i}). \tag{2.188}$$

Za nju važi da je

$$x_0 = \sup\{t : F(t) < 1\} = +\infty. \tag{2.189}$$

Koristeći (2.188) dobijamo da je

$$\begin{aligned} 1 - F(x) &= 1 - \sum_{i=1}^{k} p_i \Phi(\frac{x - m_i}{\sigma_i}) \\ &= \sum_{i=1}^{k} p_i [1 - \Phi(\frac{x - m_i}{\sigma_i})] \\ &= p_1 [1 - \Phi(\frac{x - m_1}{\sigma_1})][1 + \sum_{i=2}^{k} \frac{p_i}{p_1} \frac{1 - \Phi(\frac{x-m_i}{\sigma_i})}{1 - \Phi(\frac{x-m_1}{\sigma_1})}]. \end{aligned} \tag{2.190}$$

Posmatrajmo izraz

$$\begin{aligned} A_i(x) &= (\frac{x - m_1}{\sigma_1})^2 - (\frac{x - m_i}{\sigma_i})^2 \\ &= (\frac{x - m_1}{\sigma_1} - \frac{x - m_i}{\sigma_i})(\frac{x - m_1}{\sigma_1} + \frac{x - m_i}{\sigma_i}) \\ &= \frac{[(\sigma_i - \sigma_1)x - m_1\sigma_i + m_i\sigma_1][(\sigma_i + \sigma_1)x - m_1\sigma_i - m_i\sigma_1]}{\sigma_1^2 \sigma_i^2}. \end{aligned} \tag{2.191}$$

Za svako $i \in \{2, \ldots, k\}$ po pretpostavkama teoreme moguća su dva slučaja. Ili je $\sigma_1 > \sigma_i$, pa $A_i(x) \to -\infty$, kad $x \to \infty$, ili je $\sigma_1 = \sigma_i$ i $m_1 > m_i$, pa je onda $A_i(x) = \frac{(m_i - m_1)\sigma_1[2\sigma_1 x - (m_1 + m_i)\sigma_1]}{\sigma_1^4}$ i opet $A_i(x) \to -\infty$, kad $x \to \infty$. Na osnovu ovoga i asimptotske relacije (1.78) dobijamo da važi

$$\begin{aligned} \lim_{x\to\infty} \frac{1 - \Phi(\frac{x-m_i}{\sigma_i})}{1 - \Phi(\frac{x-m_1}{\sigma_1})} &= \lim_{x\to\infty} \frac{\frac{\varphi(\frac{x-m_i}{\sigma_i})}{\frac{x-m_i}{\sigma_i}}}{\frac{\varphi(\frac{x-m_1}{\sigma_1})}{\frac{x-m_1}{\sigma_1}}} \\ &= \lim_{x\to\infty} \frac{\frac{x-m_1}{\sigma_1} \frac{1}{\sqrt{2\pi}} e^{-\frac{1}{2}(\frac{x-m_i}{\sigma_i})^2}}{\frac{x-m_i}{\sigma_i} \frac{1}{\sqrt{2\pi}} e^{-\frac{1}{2}(\frac{x-m_1}{\sigma_1})^2}} \\ &= \lim_{x\to\infty} \frac{\sigma_i(x - m_1)}{\sigma_1(x - m_i)} e^{\frac{1}{2}[(\frac{x-m_1}{\sigma_1})^2 - (\frac{x-m_i}{\sigma_i})^2]} \\ &= \frac{\sigma_i}{\sigma_1} \lim_{x\to\infty} e^{\frac{1}{2}A_i(x)} = 0. \end{aligned} \tag{2.192}$$

Koristeći ovu i jednakost (2.190) dobijamo da važi

$$1 - F(x) \sim p_1 [1 - \Phi(\frac{x - m_1}{\sigma_1})], \tag{2.193}$$

kad $x \to \infty$. Za svaki realan broj x izraz $t + x\frac{\sigma_1^2}{t-m_1} \to \infty$, kad $t \to \infty$, pa birajući za pomoćnu funkciju $g(t) = \frac{\sigma_1^2}{t-m_1}$ i koristeći asimptotske relacije (2.193) i (1.78) dobijamo da važi

$$\begin{aligned}
\lim_{t\to x_0-} \frac{1-F(t+xg(t))}{1-F(t)} &= \lim_{t\to\infty} \frac{1-F(t+x\frac{\sigma_1^2}{t-m_1})}{1-F(t)} \\
&= \lim_{t\to\infty} \frac{p_1[1-\Phi(\frac{t+x\frac{\sigma_1^2}{t-m_1}-m_1}{\sigma_1})]}{p_1[1-\Phi(\frac{t-m_1}{\sigma_1})]} \\
&= \lim_{t\to\infty} \frac{\frac{\varphi(\frac{t+x\frac{\sigma_1^2}{t-m_1}-m_1}{\sigma_1})}{\frac{t+x\frac{\sigma_1^2}{t-m_1}-m_1}{\sigma_1}}}{\frac{\varphi(\frac{t-m_1}{\sigma_1})}{\frac{t-m_1}{\sigma_1}}} \qquad (2.194) \\
&= \lim_{t\to\infty} \frac{(t-m_1)\frac{1}{\sqrt{2\pi}}e^{-\frac{1}{2}(\frac{t+x\frac{\sigma_1^2}{t-m_1}-m_1}{\sigma_1})^2}}{(t+x\frac{\sigma_1^2}{t-m_1}-m_1)\frac{1}{\sqrt{2\pi}}e^{-\frac{1}{2}(\frac{t-m_1}{\sigma_1})^2}} \\
&= \lim_{t\to\infty} e^{\frac{1}{2}[(\frac{t-m_1}{\sigma_1})^2-(\frac{t+x\frac{\sigma_1^2}{t-m_1}-m_1}{\sigma_1})^2]} \\
&= \lim_{t\to\infty} e^{\frac{-x\frac{\sigma_1^2}{t-m_1}(2t-2m_1+x\frac{\sigma_1^2}{t-m_1})}{2\sigma_1^2}} \\
&= \lim_{t\to\infty} e^{-x-\frac{1}{2}(\frac{x\sigma_1}{t-m_1})^2} = e^{-x}.
\end{aligned}$$

Na osnovu teoreme 1.7 sledi da $F \in D(G_0)$, odnosno sledi da za svaki realan broj x važi jednakost

$$\lim_{n\to\infty} P\{\frac{M_n-b_n}{a_n} \le x\} = e^{-e^{-x}}, \qquad (2.195)$$

gde su a_n i $b_n, n \in \mathbf{N}$, normirajuće konstante koje treba odrediti.

Za proizvoljan fiksiran realan broj x neka je $u_n = a_n x + b_n$. Jednakost (2.195) se svodi na

$$\lim_{n\to\infty} P\{M_n \le u_n\} = e^{-e^{-x}}. \qquad (2.196)$$

Na osnovu teoreme 1.2 konstantu u_n možemo odrediti iz jednakosti

$$\lim_{n\to\infty} n(1-F(u_n)) = e^{-x}. \qquad (2.197)$$

Kako $u_n \to \infty$, kad $n \to \infty$, koristeći asimptotske relacije (2.193) i (1.78), iz jednakosti (2.197) dobijamo da važi

$$\lim_{n\to\infty} np_1[1-\Phi(\frac{u_n-m_1}{\sigma_1})] = e^{-x}, \qquad (2.198)$$

tj.

$$\lim_{n\to\infty} np_1 \frac{\varphi(\frac{u_n-m_1}{\sigma_1})}{\frac{u_n-m_1}{\sigma_1}} = e^{-x}, \tag{2.199}$$

odnosno

$$\lim_{n\to\infty} \frac{np_1 e^{x-\frac{1}{2}(\frac{u_n-m_1}{\sigma_1})^2}}{\sqrt{2\pi}\frac{u_n-m_1}{\sigma_1}} = 1. \tag{2.200}$$

Logaritmovanjem obe strane izraza dobijamo

$$\lim_{n\to\infty}[\ln n + \ln p_1 + x - \frac{1}{2}(\frac{u_n-m_1}{\sigma_1})^2 - \ln(\frac{u_n-m_1}{\sigma_1}) - \frac{1}{2}\ln 2\pi] = 0. \tag{2.201}$$

Deljenjem obe strane sa $(\frac{u_n-m_1}{\sigma_1})^2$ sledilo bi da važi

$$\lim_{n\to\infty} \frac{(\frac{u_n-m_1}{\sigma_1})^2}{2\ln n} = 1. \tag{2.202}$$

Logaritmovanjem obe strane ovog izraza dobijamo

$$\lim_{n\to\infty}[2\ln(\frac{u_n-m_1}{\sigma_1}) - \ln 2 - \ln\ln n] = 0, \tag{2.203}$$

odnosno

$$\ln(\frac{u_n-m_1}{\sigma_1}) = \frac{1}{2}(\ln 2 + \ln\ln n) + o(1), \tag{2.204}$$

kad $n \to \infty$. Koristeći ovaj i izraz (2.201) dobijamo da važi

$$\frac{1}{2}(\frac{u_n-m_1}{\sigma_1})^2 = \ln n + \ln p_1 + x - \frac{1}{2}(\ln 2 + \ln\ln n) - \frac{1}{2}\ln 2\pi + o(1), \tag{2.205}$$

odakle sledi

$$(\frac{u_n-m_1}{\sigma_1})^2 = 2\ln n[1 + \frac{x - \frac{1}{2}(\ln\ln n + \ln\frac{4\pi}{p_1^2})}{\ln n} + o(\frac{1}{\ln n})], \tag{2.206}$$

kad $n \to \infty$. Koristeći formulu $\sqrt{1+x} = 1 + \frac{1}{2}x - \frac{1}{8}x^2 + o(x^2)$, kad $x \to 0$, kao i to da je $(\frac{\ln\ln n}{\ln n})^2 = o(\frac{1}{\ln n})$, kad $n \to \infty$, iz jednakosti (2.206) dobijamo da važi

$$\begin{aligned} \frac{u_n-m_1}{\sigma_1} &= \sqrt{2\ln n}[1 + \frac{x - \frac{1}{2}(\ln\ln n + \ln\frac{4\pi}{p_1^2})}{2\ln n} + o(\frac{1}{\ln n})] \\ &= \frac{x}{\sqrt{2\ln n}} + \sqrt{2\ln n} - \frac{\ln\ln n + \ln\frac{4\pi}{p_1^2}}{2\sqrt{2\ln n}} + o(\frac{1}{\sqrt{\ln n}}), \end{aligned} \tag{2.207}$$

odnosno

$$u_n = \frac{\sigma_1}{\sqrt{2\ln n}}x + m_1 + \sigma_1\sqrt{2\ln n} - \sigma_1\frac{\ln\ln n + \ln\frac{4\pi}{p_1^2}}{2\sqrt{2\ln n}} + o(\frac{1}{\sqrt{\ln n}}), \tag{2.208}$$

kad $n \to \infty$. Na osnovu ove jednakosti i teoreme 1.5 za normirajuće konstante možemo odabrati

$$a_n = \frac{\sigma_1}{\sqrt{2\ln n}}, \tag{2.209}$$

$$b_n = m_1 + \sigma_1\sqrt{2\ln n} - \sigma_1\frac{\ln\ln n + \ln\frac{4\pi}{p_1^2}}{2\sqrt{2\ln n}}. \tag{2.210}$$

Iz jednakosti (2.195), (2.209) i (2.210) sledi jednakost (2.185).□

Ovim je pokazano da, iako opšteg dokaza nema, bar u ovim konkretnim slučajevima, razmatranim u prethodne dve teoreme, važi da funkcija raspodele konačne mešavine raspodela, koje sve pripadaju oblasti privlačenja za maksimume Gumbelove raspodele, takodje pripada oblasti privlačenja za maksimume Gumbelove raspodele.

2.2 Mešavine prebrojivo mnogo raspodela i oblasti privlačenja

U ovom poglavlju bavićemo se istim problemima kao i u prethodnom, samo što će se umesto konačnih ovde javljati prebrojive mešavine raspodela.

Neka su $X_i, i \in \mathbf{N}$, slučajne veličine sa odgovarajućim funkcijama raspodele $F_i(x), i \in \mathbf{N}$, i neka je slučajna veličina X definisana na sledeći način:

$$X = \left\{ \; X_i \quad \text{sa verovatnoćom} \quad p_i, \quad i \in \mathbf{N}, \right. \tag{2.211}$$

gde su p_i pozitivni realni brojevi takvi da je

$$\sum_{i=1}^{\infty} p_i = 1. \tag{2.212}$$

Raspodela slučajne veličine X je mešavina prebrojivo mnogo raspodela odredjenih funkcijama raspodele $F_i(x), i \in \mathbf{N}$, i za njenu funkciju raspodele $F(x)$ važi jednakost

$$F(x) = \sum_{i=1}^{\infty} p_i F_i(x). \tag{2.213}$$

Neka je $Y_1, Y_2, \ldots$ niz nezavisnih slučajnih veličina sa istom raspodelom. Neka je ta raspodela mešavina prebrojivo mnogo raspodela odredjenih funkcijama raspodele $F_i(x), i \in \mathbf{N}$, tj. njena funkcija raspodele $F(x)$ definisana je kao u jednakosti (2.213). Definišimo slučajnu veličinu

$$M_n = \max\{Y_1, Y_2, \ldots, Y_n\}. \tag{2.214}$$

Razmatraćemo probleme koji se odnose na asimptotsko ponašanje raspodele ove slučajne veličine kad $n \to \infty$, tj. pokazaćemo da bar u nekim konkretnim slučajevima važi da funkcija raspodele mešavine prebrojivo mnogo raspodela, koje sve pripadaju jednoj istoj oblasti privlačenja za maksimume, takodje pripada toj istoj oblasti privlačenja za maksimume.

Teorema 2.5 *Neka su $X_i, i \in \mathbf{N}$, slučajne veličine čije su odgovarajuće raspodele eksponencijalne $\mathcal{E}(\lambda_i), \lambda_i > 0$ i neka je niz $\lambda_i, i \in \mathbf{N}$, rastući, tj. $\lambda_1 < \lambda_2 < \dots$. Neka je $F(x)$ funkcija raspodele slučajne veličine X, koja je prebrojiva mešavina slučajnih veličina X_i, tj.*

$$X = \left\{ \begin{array}{l} X_i \quad \textit{sa verovatnoćom} \quad p_i, \quad i \in \mathbf{N}, \end{array} \right. \tag{2.215}$$

gde su p_i pozitivni realni brojevi takvi da je

$$\sum_{i=1}^{\infty} p_i = 1. \tag{2.216}$$

Neka je $Y_n, n \in \mathbf{N}$, niz nezavisnih slučajnih veličina sa istom raspodelom, čija je funkcija raspodele $F(x)$ i neka je

$$M_n = \max\{Y_1, Y_2, \dots, Y_n\}. \tag{2.217}$$

Tada za svaki realan broj x važi jednakost

$$\lim_{n\to\infty} P\{\lambda_1(M_n - \frac{\ln(np_1)}{\lambda_1}) \le x\} = e^{-e^{-x}}. \tag{2.218}$$

Dokaz: Za svako $i \in \mathbf{N}$ funkcija raspodele slučajne veličine X_i je

$$F_i(x) = \left\{ \begin{array}{ll} 0, & \text{za} \quad x < 0, \\ 1 - e^{-\lambda_i x}, & \text{za} \quad x \ge 0, \end{array} \right. \tag{2.219}$$

a na osnovu primera 2 sledi da $F_i \in D(G_0)$. Zajednička raspodela članova niza je mešavina tih prebrojivo mnogo eksponencijalnih raspodela, pa za njenu funkciju raspodele važi

$$F(x) = \sum_{i=1}^{\infty} p_i F_i(x), \tag{2.220}$$

odnosno

$$F(x) = \left\{ \begin{array}{ll} 0, & \text{za} \quad x < 0, \\ \sum\limits_{i=1}^{\infty} p_i(1 - e^{-\lambda_i x}), & \text{za} \quad x \ge 0, \end{array} \right. \tag{2.221}$$

tj.

$$F(x) = \left\{ \begin{array}{ll} 0, & \text{za} \quad x < 0, \\ 1 - \sum\limits_{i=1}^{\infty} p_i e^{-\lambda_i x}, & \text{za} \quad x \ge 0. \end{array} \right. \tag{2.222}$$

Odavde je jasno da je

$$x_0 = \sup\{t : F(t) < 1\} = +\infty. \tag{2.223}$$

Pogledajmo red $\sum\limits_{i=2}^{\infty} \frac{p_i}{p_1} e^{(\lambda_1-\lambda_i)s}$. Za svako $i \geq 2$ i svako $s > 0$ važi $|e^{(\lambda_1-\lambda_i)s}| \leq 1$, odnosno $|\frac{p_i}{p_1} e^{(\lambda_1-\lambda_i)s}| \leq \frac{p_i}{p_1}$, jer je $\lambda_1 < \lambda_i$. Kako red $\sum\limits_{i=2}^{\infty} \frac{p_i}{p_1}$ konvergira, jer je $\sum\limits_{i=2}^{\infty} \frac{p_i}{p_1} = \frac{1-p_1}{p_1}$, po Vajerštrasovom kriterijumu sledi da red $\sum\limits_{i=2}^{\infty} \frac{p_i}{p_1} e^{(\lambda_1-\lambda_i)s}$ ravnomerno konvergira za $s > 0$. Odatle sledi

$$\lim_{s\to\infty} \sum_{i=2}^{\infty} \frac{p_i}{p_1} e^{(\lambda_1-\lambda_i)s} = \sum_{i=2}^{\infty} \frac{p_i}{p_1} \lim_{s\to\infty} e^{(\lambda_1-\lambda_i)s} = 0. \tag{2.224}$$

Ako za pomoćnu funkciju odaberemo $g(t) = \frac{1}{\lambda_1}$, koristeći jednakost (2.224) dobijamo da za svaki realan broj x važi

$$\begin{aligned}
\lim_{t\to x_0-} \frac{1-F(t+xg(t))}{1-F(t)} &= \lim_{t\to\infty} \frac{1-F(t+\frac{x}{\lambda_1})}{1-F(t)} \\
&= \lim_{t\to\infty} \frac{1-[1-\sum\limits_{i=1}^{\infty} p_i e^{-\lambda_i(t+\frac{x}{\lambda_1})}]}{1-(1-\sum\limits_{i=1}^{\infty} p_i e^{-\lambda_i t})} \\
&= \lim_{t\to\infty} \frac{\sum\limits_{i=1}^{\infty} p_i e^{-\lambda_i(t+\frac{x}{\lambda_1})}}{\sum\limits_{i=1}^{\infty} p_i e^{-\lambda_i t}} \qquad (2.225) \\
&= \lim_{t\to\infty} \frac{p_1 e^{-\lambda_1(t+\frac{x}{\lambda_1})}[1+\sum\limits_{i=2}^{\infty} \frac{p_i}{p_1} e^{(\lambda_1-\lambda_i)(t+\frac{x}{\lambda_1})}]}{p_1 e^{-\lambda_1 t}[1+\sum\limits_{i=2}^{\infty} \frac{p_i}{p_1} e^{(\lambda_1-\lambda_i)t}]} \\
&= e^{-x} \lim_{t\to\infty} \frac{1+\sum\limits_{i=2}^{\infty} \frac{p_i}{p_1} e^{(\lambda_1-\lambda_i)(t+\frac{x}{\lambda_1})}}{1+\sum\limits_{i=2}^{\infty} \frac{p_i}{p_1} e^{(\lambda_1-\lambda_i)t}} \\
&= e^{-x} \frac{1+\lim\limits_{t\to\infty} \sum\limits_{i=2}^{\infty} \frac{p_i}{p_1} e^{(\lambda_1-\lambda_i)(t+\frac{x}{\lambda_1})}}{1+\lim\limits_{t\to\infty} \sum\limits_{i=2}^{\infty} \frac{p_i}{p_1} e^{(\lambda_1-\lambda_i)t}} = e^{-x}.
\end{aligned}$$

Na osnovu teoreme 1.7 sledi da i $F \in D(G_0)$, odnosno sledi da za svaki realan broj x važi jednakost

$$\lim_{n\to\infty} P\{\frac{M_n - b_n}{a_n} \leq x\} = e^{-e^{-x}}. \tag{2.226}$$

Takodje važi da je

$$a_n = g(b_n) = \frac{1}{\lambda_1}, \tag{2.227}$$

$n \in \mathbf{N}$. Jednakost (2.226) se svodi na

$$\lim_{n\to\infty} P\{M_n \leq \frac{x}{\lambda_1} + b_n\} = e^{-e^{-x}}, \tag{2.228}$$

gde konstantu b_n možemo odrediti koristeći teoremu 1.2. Na osnovu nje važi da je

$$\lim_{n\to\infty} n(1 - F(\frac{x}{\lambda_1} + b_n)) = e^{-x}. \tag{2.229}$$

Kad $n \to \infty$ tada $\frac{x}{\lambda_1} + b_n = u_n \to \infty$, pa je jednakost (2.229) ekvivalentna sa

$$\lim_{n\to\infty} n[1 - (1 - \sum_{i=1}^{\infty} p_i e^{-\lambda_i(\frac{x}{\lambda_1}+b_n)})] = e^{-x}, \tag{2.230}$$

tj.

$$\lim_{n\to\infty} n \sum_{i=1}^{\infty} p_i e^{-\lambda_i(\frac{x}{\lambda_1}+b_n)} = e^{-x}. \tag{2.231}$$

Dalje je

$$\lim_{n\to\infty} np_1 e^{-\lambda_1(\frac{x}{\lambda_1}+b_n)}[1 + \sum_{i=2}^{\infty} \frac{p_i}{p_1} e^{(\lambda_1-\lambda_i)(\frac{x}{\lambda_1}+b_n)}] = e^{-x}, \tag{2.232}$$

odnosno

$$\lim_{n\to\infty} np_1 e^{-\lambda_1 b_n}[1 + \sum_{i=2}^{\infty} \frac{p_i}{p_1} e^{(\lambda_1-\lambda_i)(\frac{x}{\lambda_1}+b_n)}] = 1. \tag{2.233}$$

Kako $\frac{x}{\lambda_1} + b_n \to \infty$, kad $n \to \infty$, koristeći jednakost (2.224) dobijamo da je

$$\lim_{n\to\infty} \sum_{i=2}^{\infty} \frac{p_i}{p_1} e^{(\lambda_1-\lambda_i)(\frac{x}{\lambda_1}+b_n)} = 0, \tag{2.234}$$

pa zbog toga važi

$$\lim_{n\to\infty} np_1 e^{-\lambda_1 b_n} = 1. \tag{2.235}$$

Sledi da možemo odabrati da bude

$$e^{-\lambda_1 b_n} = \frac{1}{np_1}, \tag{2.236}$$

odnosno da je

$$b_n = \frac{\ln(np_1)}{\lambda_1}. \tag{2.237}$$

Na osnovu jednakosti (2.226), (2.227) i (2.237) sledi tvrdjenje teoreme.□

Teorema 2.6 *Neka su $X_i, i \in \mathbf{N}$, slučajne veličine takve da su njihove odgovarajuće raspodele Košijeve $\mathcal{K}(\lambda_i, 0), \lambda_i > 0$ i neka su svi λ_i medjusobno različiti. Neka je $F(x)$ funkcija raspodele slučajne veličine X, koja je prebrojiva mešavina slučajnih veličina X_i, tj.*

$$X = \left\{ X_i \quad \textit{sa verovatnoćom} \quad p_i, \quad i \in \mathbf{N}, \right. \tag{2.238}$$

gde su p_i pozitivni realni brojevi takvi da je

$$\sum_{i=1}^{\infty} p_i = 1. \tag{2.239}$$

Neka je $Y_n, n \in \mathbf{N}$, niz nezavisnih slučajnih veličina sa istom raspodelom, čija je funkcija raspodele $F(x)$ i neka je

$$M_n = \max\{Y_1, Y_2, \ldots, Y_n\}. \tag{2.240}$$

Ako red $\sum\limits_{i=1}^{\infty} p_i\lambda_i$ konvergira, tada za svako $x > 0$ važi jednakost

$$\lim_{n\to\infty} P\{\frac{\pi}{n\sum\limits_{i=1}^{\infty} p_i\lambda_i} M_n \leq x\} = e^{-x^{-1}}. \tag{2.241}$$

Dokaz: Za svako $i \in \mathbf{N}$ funkcija raspodele slučajne veličine X_i je

$$F_i(x) = \frac{1}{2} + \frac{1}{\pi}\text{arctg}\frac{x}{\lambda_i}, \quad x \in \mathbf{R}, \tag{2.242}$$

a u primeru 6 pokazali smo da $F_i \in D(G_{1,1})$. Zajednička raspodela članova niza je mešavina tih prebrojivo mnogo Košijevih raspodela, pa za njenu funkciju raspodele važi

$$\begin{aligned} F(x) &= \sum_{i=1}^{\infty} p_i F_i(x) \\ &= \sum_{i=1}^{\infty} p_i(\frac{1}{2} + \frac{1}{\pi}\text{arctg}\frac{x}{\lambda_i}), \quad x \in \mathbf{R}. \end{aligned} \tag{2.243}$$

Sledi da je

$$x_0 = \sup\{t : F(t) < 1\} = +\infty. \tag{2.244}$$

Za funkciju $f(s) = (\frac{\pi}{2} - \text{arctg}s)s, s \in \mathbf{R}$, je

$$f'(s) = -\frac{s}{1+s^2} + \frac{\pi}{2} - \text{arctg}s, \tag{2.245}$$

$$f''(s) = -\frac{2}{(1+s^2)^2}. \tag{2.246}$$

Za svaki realan broj s važi $f''(s) < 0$, pa je $f'(s)$ opadajuća funkcija. Kako je

$$\begin{aligned} \lim_{s\to-\infty} f'(s) &= \pi, &(2.247)\\ \lim_{s\to\infty} f'(s) &= 0, &(2.248)\end{aligned}$$

sledi da za svaki realan broj s važi $f'(s) > 0$, odnosno $f(s)$ je rastuća funkcija. Kako je

$$f(0) = 0, \tag{2.249}$$

a na osnovu jednakosti (1.108)

$$\lim_{s\to\infty} f(s) = 1, \tag{2.250}$$

sledi da za $s > 0$ važi

$$|f(s)| = |(\frac{\pi}{2} - \mathrm{arctg} s)s| \leq 1. \tag{2.251}$$

Koristeći ovo, za opšti član reda $\sum\limits_{i=1}^{\infty} p_i(\frac{\pi}{2} - \mathrm{arctg}\frac{s}{\lambda_i})s$ važi da za svako $i \in \mathbf{N}$ i svako $s > 0$ je

$$|p_i(\frac{\pi}{2} - \mathrm{arctg}\frac{s}{\lambda_i})s| = |p_i\lambda_i(\frac{\pi}{2} - \mathrm{arctg}\frac{s}{\lambda_i})\frac{s}{\lambda_i}| \leq p_i\lambda_i. \tag{2.252}$$

Kako po uslovu teoreme red $\sum\limits_{i=1}^{\infty} p_i\lambda_i$ konvergira, na osnovu Vajerštrasovog kriterijuma važi da red $\sum\limits_{i=1}^{\infty} p_i(\frac{\pi}{2} - \mathrm{arctg}\frac{s}{\lambda_i})s$ ravnomerno konvergira za $s > 0$. Zbog toga, uz korišćenje jednakosti (1.108), važi

$$\begin{aligned} \lim_{s\to\infty}\sum_{i=1}^{\infty} p_i(\frac{\pi}{2} - \mathrm{arctg}\frac{s}{\lambda_i})s &= \sum_{i=1}^{\infty} p_i \lim_{s\to\infty}(\frac{\pi}{2} - \mathrm{arctg}\frac{s}{\lambda_i})s \\ &= \sum_{i=1}^{\infty} p_i\lambda_i \lim_{s\to\infty}(\frac{\pi}{2} - \mathrm{arctg}\frac{s}{\lambda_i})\frac{s}{\lambda_i} \qquad (2.253)\\ &= \sum_{i=1}^{\infty} p_i\lambda_i. \end{aligned}$$

Koristeći jednakost (2.253) dobijamo da za svaki $x > 0$ važi

$$\begin{aligned} \lim_{t\to\infty}\frac{1-F(tx)}{1-F(t)} &= \lim_{t\to\infty}\frac{1-\sum\limits_{i=1}^{\infty} p_i(\frac{1}{2}+\frac{1}{\pi}\mathrm{arctg}\frac{tx}{\lambda_i})}{1-\sum\limits_{i=1}^{\infty} p_i(\frac{1}{2}+\frac{1}{\pi}\mathrm{arctg}\frac{t}{\lambda_i})} \\ &= \lim_{t\to\infty}\frac{\sum\limits_{i=1}^{\infty} p_i(\frac{1}{2}-\frac{1}{\pi}\mathrm{arctg}\frac{tx}{\lambda_i})}{\sum\limits_{i=1}^{\infty} p_i(\frac{1}{2}-\frac{1}{\pi}\mathrm{arctg}\frac{t}{\lambda_i})} \end{aligned}$$

$$= \lim_{t\to\infty} \frac{\frac{1}{\pi tx}\sum_{i=1}^{\infty} p_i(\frac{\pi}{2} - \mathrm{arctg}\frac{tx}{\lambda_i})tx}{\frac{1}{\pi t}\sum_{i=1}^{\infty} p_i(\frac{\pi}{2} - \mathrm{arctg}\frac{t}{\lambda_i})t} \tag{2.254}$$

$$= x^{-1}\frac{\lim_{t\to\infty}\sum_{i=1}^{\infty} p_i(\frac{\pi}{2} - \mathrm{arctg}\frac{tx}{\lambda_i})tx}{\lim_{t\to\infty}\sum_{i=1}^{\infty} p_i(\frac{\pi}{2} - \mathrm{arctg}\frac{t}{\lambda_i})t}$$

$$= x^{-1}\frac{\sum_{i=1}^{\infty} p_i\lambda_i}{\sum_{i=1}^{\infty} p_i\lambda_i} = x^{-1}.$$

Iz ove i jednakosti (2.244), na osnovu teoreme 1.9, sledi da i $F \in D(G_{1,1})$, pa za svako $x > 0$ važi

$$\lim_{n\to\infty} P\{\frac{M_n - b_n}{a_n} \leq x\} = e^{-x^{-1}}, \tag{2.255}$$

gde su a_n i $b_n, n \in \mathbf{N}$, normirajuće konstante koje treba odrediti.

Na osnovu iste teoreme sledi da je $b_n = 0$, pa se jednakost (2.255) svodi na

$$\lim_{n\to\infty} P\{M_n \leq a_n x\} = e^{-x^{-1}}. \tag{2.256}$$

Koristeći teoremu 1.2 konstantu a_n možemo izračunati iz jednakosti

$$\lim_{n\to\infty} n(1 - F(a_n x)) = x^{-1}, \tag{2.257}$$

koja važi za svako $x > 0$. Dalje je

$$\lim_{n\to\infty} n[1 - \sum_{i=1}^{\infty} p_i(\frac{1}{2} + \frac{1}{\pi}\mathrm{arctg}\frac{a_n x}{\lambda_i})] = x^{-1}, \tag{2.258}$$

tj.

$$\lim_{n\to\infty} n\sum_{i=1}^{\infty} p_i(\frac{1}{2} - \frac{1}{\pi}\mathrm{arctg}\frac{a_n x}{\lambda_i}) = x^{-1}. \tag{2.259}$$

Ova jednakost je ekvivalentna sa

$$\lim_{n\to\infty} \frac{n}{\pi} a_n^{-1} x^{-1} \sum_{i=1}^{\infty} p_i(\frac{\pi}{2} - \mathrm{arctg}\frac{a_n x}{\lambda_i}) a_n x = x^{-1}, \tag{2.260}$$

odnosno

$$\lim_{n\to\infty} \frac{n}{\pi} a_n^{-1} \sum_{i=1}^{\infty} p_i(\frac{\pi}{2} - \mathrm{arctg}\frac{a_n x}{\lambda_i}) a_n x = 1. \tag{2.261}$$

Kako $a_n x = u_n \to \infty$, kad $n \to \infty$, na osnovu jednakosti (2.253) važi

$$\lim_{n\to\infty} \sum_{i=1}^{\infty} p_i(\frac{\pi}{2} - \mathrm{arctg}\frac{a_n x}{\lambda_i}) a_n x = \sum_{i=1}^{\infty} p_i\lambda_i, \tag{2.262}$$

pa se jednakost (2.261) svodi na

$$\sum_{i=1}^{\infty} p_i\lambda_i \lim_{n\to\infty} \frac{n}{\pi} a_n^{-1} = 1. \tag{2.263}$$

Sledi da možemo odrediti da je

$$a_n = \frac{n \sum\limits_{i=1}^{\infty} p_i\lambda_i}{\pi}, \tag{2.264}$$

pa važi tvrdjenje teoreme.□

Teorema 2.7 *Neka za svako $i \in \mathbf{N}$ slučajna veličina X_i ima usečenu eksponencijalnu $\mathcal{E}(\lambda_i, c)$ raspodelu, $\lambda_i > 0, c > 0$ i neka su svi λ_i medjusobno različiti. Neka je $F(x)$ funkcija raspodele slučajne veličine X, koja je prebrojiva mešavina slučajnih veličina X_i, tj.*

$$X = \left\{ \ X_i \quad \textit{sa verovatnoćom} \quad p_i, \quad i \in \mathbf{N}, \right. \tag{2.265}$$

gde su p_i pozitivni realni brojevi takvi da je

$$\sum_{i=1}^{\infty} p_i = 1. \tag{2.266}$$

Neka je $Y_n, n \in \mathbf{N}$, niz nezavisnih slučajnih veličina sa istom raspodelom, čija je funkcija raspodele $F(x)$ i neka je

$$M_n = \max\{Y_1, Y_2, \ldots, Y_n\}. \tag{2.267}$$

Tada za svako $x < 0$ važi jednakost

$$\lim_{n\to\infty} P\{n \sum_{i=1}^{\infty} \frac{p_i\lambda_i}{e^{\lambda_i c} - 1}(M_n - c) \le x\} = e^x. \tag{2.268}$$

Dokaz: Za svako $i \in \mathbf{N}$ funkcija raspodele slučajne veličine X_i je

$$F_i(x) = \begin{cases} 0, & \text{za} \quad x < 0, \\ \frac{1-e^{-\lambda_i x}}{1-e^{-\lambda_i c}}, & \text{za} \quad 0 \le x < c, \\ 1, & \text{za} \quad x \ge c, \end{cases} \tag{2.269}$$

a u primeru 9 pokazali smo da $F_i \in D(G_{2,1})$. Zajednička raspodela članova niza je mešavina tih prebrojivo mnogo usečenih eksponencijalnih raspodela, pa za njenu funkciju raspodele važi

$$F(x) = \sum_{i=1}^{\infty} p_i F_i(x), \tag{2.270}$$

odnosno

$$F(x) = \begin{cases} 0, & \text{za} \quad x < 0, \\ \sum\limits_{i=1}^{\infty} p_i \frac{1-e^{-\lambda_i x}}{1-e^{-\lambda_i c}}, & \text{za} \quad 0 \leq x < c, \\ 1, & \text{za} \quad x \geq c, \end{cases} \tag{2.271}$$

tj.

$$F(x) = \begin{cases} 0, & \text{za} \quad x < 0, \\ \sum\limits_{i=1}^{\infty} p_i \frac{e^{\lambda_i c}-e^{\lambda_i (c-x)}}{e^{\lambda_i c}-1}, & \text{za} \quad 0 \leq x < c, \\ 1, & \text{za} \quad x \geq c. \end{cases} \tag{2.272}$$

Sledi da je

$$x_0 = \sup\{t : F(t) < 1\} = c. \tag{2.273}$$

Za funkciju $f(s) = \frac{e^s-1}{s}$, $s > 0$, je

$$f'(s) = \frac{se^s - e^s + 1}{s^2}. \tag{2.274}$$

Ako je $g(s) = se^s - e^s + 1$, onda je

$$g'(s) = se^s > 0, \tag{2.275}$$

za $s > 0$, pa je $g(s)$ na tom intervalu rastuća funkcija. Kako je $g(0) = 0$ i $g(s)$ rastuća funkcija, onda je $g(s) > 0$, pa je i $f'(s) > 0$, odnosno $f(s)$ je rastuća funkcija za $s > 0$. Kako je

$$\lim_{s \to 0+} f(s) = 1, \tag{2.276}$$

to znači da za $s \in (0, A]$, gde je A neki pozitivan realan broj, važi

$$|f(s)| \leq f(A) = \frac{e^A - 1}{A}. \tag{2.277}$$

Pogledajmo red $\sum\limits_{i=1}^{\infty} \frac{p_i}{e^{\lambda_i c}-1} \frac{e^{\lambda_i s}-1}{s}$. Za $s \in (0, c]$ važi da $\lambda_i s \in (0, \lambda_i c]$. Koristeći nejednakost (2.277) dobijamo da za svako $i \in \mathbf{N}$ i svako $s \in (0, c]$ važi

$$|\frac{p_i}{e^{\lambda_i c} - 1} \frac{e^{\lambda_i s} - 1}{s}| = |\frac{p_i \lambda_i}{e^{\lambda_i c} - 1} \frac{e^{\lambda_i s} - 1}{\lambda_i s}| \leq \frac{p_i \lambda_i}{e^{\lambda_i c} - 1} \frac{e^{\lambda_i c} - 1}{\lambda_i c} = \frac{p_i}{c}. \tag{2.278}$$

Kako red $\sum\limits_{i=1}^{\infty} \frac{p_i}{c}$ konvergira, jer je $\sum\limits_{i=1}^{\infty} \frac{p_i}{c} = \frac{1}{c}$, po Vajerštrasovom kriterijumu sledi da red $\sum\limits_{i=1}^{\infty} \frac{p_i}{e^{\lambda_i c}-1} \frac{e^{\lambda_i s}-1}{s}$ ravnomerno konvergira za $s \in (0, c]$. Dalje važi

$$\begin{aligned} \lim_{s \to 0+} \sum_{i=1}^{\infty} \frac{p_i}{e^{\lambda_i c} - 1} \frac{e^{\lambda_i s} - 1}{s} &= \sum_{i=1}^{\infty} \frac{p_i}{e^{\lambda_i c} - 1} \lim_{s \to 0+} \frac{e^{\lambda_i s} - 1}{s} \\ &= \sum_{i=1}^{\infty} \frac{p_i \lambda_i}{e^{\lambda_i c} - 1} \lim_{s \to 0+} \frac{e^{\lambda_i s} - 1}{\lambda_i s} \\ &= \sum_{i=1}^{\infty} \frac{p_i \lambda_i}{e^{\lambda_i c} - 1}. \end{aligned} \tag{2.279}$$

Koristeći ovo dobijamo da za svako $x > 0$ važi

$$\begin{aligned}
\lim_{h\to 0+}\frac{1-F(x_0-hx)}{1-F(x_0-h)} &= \lim_{h\to 0+}\frac{1-F(c-hx)}{1-F(c-h)} \\
&= \lim_{h\to 0+}\frac{1-\sum\limits_{i=1}^{\infty}p_i\frac{e^{\lambda_i c}-e^{\lambda_i[c-(c-hx)]}}{e^{\lambda_i c}-1}}{1-\sum\limits_{i=1}^{\infty}p_i\frac{e^{\lambda_i c}-e^{\lambda_i[c-(c-h)]}}{e^{\lambda_i c}-1}} \\
&= \lim_{h\to 0+}\frac{\sum\limits_{i=1}^{\infty}p_i(1-\frac{e^{\lambda_i c}-e^{\lambda_i hx}}{e^{\lambda_i c}-1})}{\sum\limits_{i=1}^{\infty}p_i(1-\frac{e^{\lambda_i c}-e^{\lambda_i h}}{e^{\lambda_i c}-1})} \\
&= \lim_{h\to 0+}\frac{\sum\limits_{i=1}^{\infty}p_i\frac{e^{\lambda_i hx}-1}{e^{\lambda_i c}-1}}{\sum\limits_{i=1}^{\infty}p_i\frac{e^{\lambda_i h}-1}{e^{\lambda_i c}-1}} \qquad (2.280)\\
&= \lim_{h\to 0+}\frac{hx\sum\limits_{i=1}^{\infty}\frac{p_i}{e^{\lambda_i c}-1}\frac{e^{\lambda_i hx}-1}{hx}}{h\sum\limits_{i=1}^{\infty}\frac{p_i}{e^{\lambda_i c}-1}\frac{e^{\lambda_i h}-1}{h}} \\
&= x\frac{\lim\limits_{h\to 0+}\sum\limits_{i=1}^{\infty}\frac{p_i}{e^{\lambda_i c}-1}\frac{e^{\lambda_i hx}-1}{hx}}{\lim\limits_{h\to 0+}\sum\limits_{i=1}^{\infty}\frac{p_i}{e^{\lambda_i c}-1}\frac{e^{\lambda_i h}-1}{h}} \\
&= x\frac{\sum\limits_{i=1}^{\infty}\frac{p_i\lambda_i}{e^{\lambda_i c}-1}}{\sum\limits_{i=1}^{\infty}\frac{p_i\lambda_i}{e^{\lambda_i c}-1}} = x.
\end{aligned}$$

Iz ove i jednakosti (2.273), na osnovu teoreme 1.11, sledi da i $F \in D(G_{2,1})$, pa za svako $x < 0$ važi jednakost

$$\lim_{n\to\infty} P\{\frac{M_n-b_n}{a_n} \le x\} = e^x, \qquad (2.281)$$

gde su a_n i $b_n, n \in \mathbf{N}$, normirajuće konstante koje treba odrediti.

Na osnovu iste teoreme zaključujemo da je $b_n = x_0 = c$, pa se jednakost (2.281) svodi na

$$\lim_{n\to\infty} P\{M_n \le a_n x + c\} = e^x. \qquad (2.282)$$

Na osnovu teoreme 1.2 konstantu a_n možemo izračunati iz jednakosti

$$\lim_{n\to\infty} n(1-F(a_n x+c)) = -x, \qquad (2.283)$$

koja važi za svako $x < 0$. Kako $a_n x + c = u_n \to c-$, kad $n \to \infty$, koristeći (2.272) dobijamo ekvivalentnu jednakost

$$\lim_{n\to\infty} n(1-\sum_{i=1}^{\infty}p_i\frac{e^{\lambda_i c}-e^{\lambda_i(c-a_n x-c)}}{e^{\lambda_i c}-1}) = -x, \qquad (2.284)$$

odnosno
$$\lim_{n\to\infty} n\sum_{i=1}^{\infty} p_i(1-\frac{e^{\lambda_i c}-e^{\lambda_i(-a_n x)}}{e^{\lambda_i c}-1})=-x. \tag{2.285}$$
Ovo se dalje svodi na
$$\lim_{n\to\infty} n\sum_{i=1}^{\infty} p_i\frac{e^{\lambda_i(-a_n x)}-1}{e^{\lambda_i c}-1}=-x, \tag{2.286}$$
tj.
$$\lim_{n\to\infty} n(-a_n x)\sum_{i=1}^{\infty} \frac{p_i}{e^{\lambda_i c}-1}\frac{e^{\lambda_i(-a_n x)}-1}{-a_n x}=-x, \tag{2.287}$$
odnosno
$$\lim_{n\to\infty} na_n\sum_{i=1}^{\infty} \frac{p_i}{e^{\lambda_i c}-1}\frac{e^{\lambda_i(-a_n x)}-1}{-a_n x}=1. \tag{2.288}$$
Kako $a_n x + c \to c-$, kad $n\to\infty$, to $a_n x \to 0-$, pa $-a_n x \to 0+$. Zbog toga, na osnovu jednakosti (2.279), sledi
$$\lim_{n\to\infty}\sum_{i=1}^{\infty} \frac{p_i}{e^{\lambda_i c}-1}\frac{e^{\lambda_i(-a_n x)}-1}{-a_n x}=\sum_{i=1}^{\infty}\frac{p_i\lambda_i}{e^{\lambda_i c}-1}, \tag{2.289}$$
pa se jednakost (2.288) svodi na
$$\sum_{i=1}^{\infty}\frac{p_i\lambda_i}{e^{\lambda_i c}-1}\lim_{n\to\infty} na_n=1. \tag{2.290}$$
Sledi da možemo odabrati da je
$$a_n=\frac{1}{n\sum\limits_{i=1}^{\infty}\frac{p_i\lambda_i}{e^{\lambda_i c}-1}}, \tag{2.291}$$
pa važi jednakost (2.268).□

Literatura

[1] **Everitt, B.S. and Hand, D.J.** (1981): *Finite Mixture Distributions.* Chapman and Hall, London.

[2] **Feller, W.** (1971): *An Introduction to Probability Theory and its Applications.* Wiley, New York.

[3] **Gnedenko, B.V.** (1943): Sur la distribution limite du terme maximum d'une série aléatoire. *Ann. Math.*, **44**, 423-453.

[4] **Haan, L. de** (1970): *On Regular Variation and its Application to the Weak Convergence of Sample Extremes.* Mathematical Centre Tracts 32, Amsterdam.

[5] **Haan, L. de** (1971): A form of regular variation and its application to the domain of attraction of the double exponential distribution. *Z. Wahrsch. verw. Gebiete.*, **17**, 241-258.

[6] **Hamilton, J.D.** (1994): *Time Series Analysis.* Princeton University Press, Princeton.

[7] **Jevremović, V. i Mališić, J.** (2002): *Statističke metode u meteorologiji i inženjerstvu.* Savezni hidrometeorološki zavod, Beograd.

[8] **Jovanović, M. i Mladenović, P.** (2003): O svojstvima mešovitih raspodela u vezi sa ekstremnim vrednostima. SYM-OP-IS 2003 (Herceg Novi), 557-560.

[9] **Kayano, K. and Shimizu, K.** (1994): Optimal tresholds for a mixture of lognormal distributions as the continuos part of the mixed distribution. *J. Appl. Meterology*, **33**, 1543-1550.

[10] **Mejzler, D.G.** (1949): On a theorem of B.V. Gnedenko. *Sb. Trudov Inst. Mat. Akad. Nauk. Ukrain. R.S.R.*, **12**, 31-35.

[11] **Mises, R. von** (1936): La distribution de la plus grande de n valeurs. In: Selected Papers II (Amm. Math. Soc.), 271-294.

[12] **Mladenović, P.** (1995): *Verovatnoća i statistika*. Vesta-Matematički fakultet, Beograd.

[13] **Mladenović, P.** (1998): Mixed distributions and extreme values. SYM-OP-IS 1998 (Herceg Novi), 435-438.

[14] **Mladenović, P.** (1999): Extreme values of the sequences of independent random variables with mixed distributions. *Matematički vesnik*, **51**, 29-37.

[15] **Mladenović, P.** (2002): *Ekstremne vrednosti slučajnih nizova*. Matematički fakultet, Beograd.

[16] **Quandt, R.E. and Ramsey, J.B.** (1978): Estimating mixtures of normal distributions and switching regressions . *Journal Amer. Stat. Assoc.*, **73**, 730-738.

[17] **Roy, D. and Mukherjee, S.P.** (1988): Generalised mixtures of exponential distributions. *J. Appl. Prob.*, **25**, 510-518.

[18] **Titterington, D.M., Smith, A.F.M. and Makov, U.E.** (1985): *Statistical Analysis of Finite Mixture Distributions*. Wiley, New York.